

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

<http://www.kurier-poranny.com/niwa>

№ 44 (2320) Год XLV

Беласток 29 кастрычніка 2000 г.

Цана 1,50 зл.

На вачах

Паўліна ШАФРАН

2 кастрычніка паліцыя арыштавала Рамана Г. — жыхара Бельска-Падляшскага, абвінавачваючы яго ва ўжыванні наркатыкаў і здзек над жонкай і дзяцямі. Некалькі гадоў тварыўся

жах на вуліцы Аградовай

у цэнтры горада, пра які ніхто не ведаў.

39-гадовы Рамаг Г. лічыў сябе гуру рэлігійнай секты. Угаварыў жонку, што яна — зло ўсяго свету. 29-гадовай Галене Г. два гады ўліваў у жылы амфетамін, каб „змыць з яе грахі свету”, прымушаў да „рэлігійных практык” — сведчання сексуальных паслуг на вачах у дзяцей. Сямігадовая дачка і на два гады меншы сын былі таксама выкарыстаны бацькам, які пастаянна частаваў іх псіхатропнымі, снатворнымі і сардэчнымі медыкаментамі. Да гэтай пары невядома, ці бацька не выкарыстоўваў іх сексуальна.

Дом, у якім жыла гэтая сям’я, знаходзіцца ў цэнтры Бельска-Падляшскага. Гэта месца сустрэч бельскіх наркаманаў. Ці былі яны толькі пакупнікамі наркатыкаў, ці членамі арганізаванай Раманам Г. секты, ці мо быў ён дылерам, які разводзіў наркатыкі, — паліцыя яшчэ не ведае. Аднак рэчы, знойдзеныя ў кватэры Г. сведчаць аб тым, што ў сапраўднасці так і было. Былі пакецікі, т.зв. дылеркі для пакавання наркатыкаў, шпрыцы, псіхафармакалагічныя прэпараты, стэтаскопы і вострыя боепрыпасы, а таксама каталог медыкаментаў, выданыя варшаўскім фармацэўтычным прадпрыемствам ды апаратура для падслухавання.

Жанчына ад страху не змагла раней паведаміць паліцыі аб тым, што з сям’ёю робіць яе муж. Настолькі моцна ён унушыў у яе перакананне ў тым, што Галена Г. — увасабленне зла ўсяго свету, а паводзіны мужа — магчымасць адпакутаваць за грахі, вялікая ласка ад Бога. Цяпер Галена Г. знаходзіцца з дзяцямі пад апекай бацькоў у падбельскай вёсцы. Паліцыя не выключыла, што жанчына і дзеці ўжо ўзалежаны ад наркатычных сродкаў.

Галена Г. пазнаёмілася была ў 19 гадоў са старэйшым на 10 гадоў Раманам Г. і выйшла замуж з каханна.

— Пачаткова ўсё было добра, — расказваюць бацькі Галены Г., — дык з часам нават нам не дазваляў спатыкацца з дачкой. Мы ад самога пачатку не давалі згоды на яе замужжа. На падабаўся нам ён. Так скрыўдзіць нам дзіце ды ўнукаў! Якое ён пакаранне там дастане! Выйдзе праз 5-6 гадоў, калі не хутчэй. Вядома, як выглядае польскае правосуддзе!

Галена Г. была другой жонкай Рамана Г. Першая ад яго ўцякла, маці вывезла яе аж у Швецыю, а то замучыў бы, кажуць суседзі. Усе бычылі, з якімі сінякамі хадзіла кабетам!

[працяг 5]

Восень над Нараўкай.

Фота Янкі ЦЕЛУШЭЦКАГА

У Курашаве і Ляневе

Аляксандр ВЯРЫЦКІ

Падаўся я ў паход па Гайнаўшчыне. Было гэта ў суботу 14 кастрычніка, на Пакрову. Вылез з аўтобуса ў Трывежы. Раніцаю каля тамашняй крамы дзюжурлы ўжо мужчыны, набіраючы залаціста-пеністага натхнення. Зайшоў я ў краму, пытаю прадаўшчыцу пра старажылаў. Даведваюся, што адна бабулька паехала з сям’ёй у царкву ў Ласінку, дзе акурат прыхадское свята. Ёсць яшчэ адна пажылая жанчына, жыве яна недалёка. І прадаўшчыца ўжо закрывае краму і запрашае мяне ў свой самаход каб завезці да тае бабулькі...

Нашы людзі неверагодна ветлівыя. Адночы, на прадвесні, завітаў я быў у Пяшчанікі, каб распытаць пра лёс суседняй калісь вёскі Папоўкі. У час гутаркі маладая жыхарка дома, якая тады вучылася ў Беластоку, размаўляючы са мною ўвесь час па-польску, прынесла мне кнігу Аляксея Карпюка і паказала мне ў ёй усе абзацы, якія маглі б мяне зацікавіць. А малады хлапец прапанаваў завезці мяне на месца Папоўкі трактарам. Калі я адмаўляўся, тлумачычы, што трактар засядзе ў тоўстым падмоклым снезе, ён адказаў мне, што людзі прыедуць і выцягнуць тады яго. Іншым разам стаяў я каля Звяркоў і чакаў дамоўленых асоб. У пэўны момант праехала каля мяне машына, якая зараз жа спынілася, вярнулася да мяне заднім ходам, а з акна паказаўся а. Рыгор Сасна, запрашаючы мяне падвезці. А на Бельшчыне зусім незнаёмыя мне пажылыя людзі першыя віталіся са мною; мабыць, бачачы незнаёмага спадзяваліся мо нейкіх складанасцей...

У Трывежы ўдалося мне адмовіцца ад паездкі, а прадаўшчыца і мужчыны дакладна расказалі, як мне далей ісці.

З Трывежы падаўся я на захад. У Падвежанцы таксама спытаў пра старажы-

лаў і мяне накіравалі ў Вульку. Жанчыны дома не было, пайшла ў царкву ў Курашава. Калі я выйшаў з хаты, пад’ехала да мяне на веласіпедзе тая ж жанчына з Падвежанкі, што раней накіравала ў Вульку, і паведаміла, што прыганула пра старажылькі, якія жывуць у Вежанцы. І зноў уражвае мяне тая ахвярная і бескарысная ветлівасць нашага народа. Вялікае вам дзякуй, усе добрыя людзі!

Вярнуўся я ў Вежанку, пагутарыў з жанчынамі, а сын аднае сказаў мне, што ён мог бы расказаць мне цэлую кніжку. Я адразу і запрапанаваў яму запіс, але ён адмовіўся, тлумачачы, што трэба дагаварыцца на другі тэрмін, бо пры свяце ён ужо крыху выпіў і баіцца каб чаго не забыць або не пераблытаць.

У Курашаве маю ўвагу звярнуў апусцелы, але добра захаваны школьны будынак. Пазней высветлілася, што ён толькі ў гэтым годзе пачынае пуставаць. Уваходзячы на вуліцу, пачуў я з піўнушкі грубую лаянку. Гэта сын курашаўскіх выхадцаў у Беласток безупынна хуліганіць у роднай вёсцы сваіх бацькоў, а спакойныя жыхары вёскі вымушаны часта выклікаць паліцыю.

Зайшоў я да солтыса Васіля Нікалаюка, распытаў пра вёску. Калісь у Курашаве былі 183 хаты, а цяпер будзе бадай 142, у якіх пражывае не больш як 450 душ. У гэтым годзе закрылі школу, у якой вучыліся 43 вучні з Курашава, Вулькі і Каменя. У нулявы і першы класы *дужавато* дзяцей, а пасля то ніводнага не будзе. Маладых сужонстваў мала, вёска пусцее. Калі будзе такая сельская палітыка, — сказаў Васіль Нікалаюк, — то за 10 гадоў будзе *пустка*.

З самой гаспадаркі ў Курашаве жыве не больш як 50 гаспадароў. Дзевяць з іх трымаюць па 10 і больш кароў і ад іх цыстэрна малако забірае. А яшчэ каля 90

[працяг 10]

Беларусы аб паляках

На фоне высокай ацэнкі эфектыўнасці польскай дзяржавы трохі засмучаюць адносіны беларусаў да палякаў як асоб і прадстаўнікоў акрэсленай нацыі. У большасці рэспандэнтаў погляд на палякаў не столькі варожы, колькі цяжкі, халодны, з вядомай доляй падазрэння. Ва ўспрыманні 44% апытаных пераважае вобраз паляка як камерсанта, гандляра.

[апытанне 2]

Музыка нашых продкаў ва ўніверсітэце

У другой частцы, звязанай з рухам, прысутныя развучвалі старадаўнія беларускія танцы. Чаго тут толькі не было! І песні з Беларусі (нават усходняй), і з Беласточчыны. Усе прысутныя ажывіліся, пайшлі танцаваць разам з дзецьмі, дарослыя навучалі малых.

[фотарэпартаж 3]

Прэзідэнт праваслаўных

Кваснеўскі на Падляшшы атрымаў 44,96% галасоў, другім быў Кшаклеўскі — 22,46%. Тут антыкамуністычныя лозунгі традыцыйна мабілізуюць каталіцкае і праваслаўнае грамадскасці, аднак у „царкоўных” людзей выклікаюць яны адваротныя рэакцыі, чым у „касцельных”.

[выбары 4]

Нечаканая радасць

Задума будаваць сабор у Гайнаўцы паўстала ў 1971 годзе, а ў красавіку 1973 года распачаліся падрыхтоўчыя працы. Багаслужэнне, у час якога мітрапаліт Васілій асвяціў плошчу пад будову і ўмураваў краевугольны камень, зноў адбылося ў час святкавання ў гонар іконы „Нечаканая радасць”.

[свята 9]

Такое жыццё

Баўэр быў востры і строгі. Аднак не біў ніколі. Сказанае ім лічылася святым. Усе яго баяліся. Раз я ўпала са сходаў, бачу, костка пухне ў вачах. Баліць! Не магу ўстаць, плачу, а ён гаворыць: „Ольга! Нічога не сталася. Зажыве хутка. Але ты не лянуйся, работа чакае”.

[успаміны 10]

Атакуюць нават днём

Бяздомныя сабакі становяцца што раз больш дакучлівымі для сялян. Грызуць яны цялят на пашы не толькі ноччу, але атакуюць іх ужо нават днём і не рэагуюць на прысутнасць людзей.

[праблема 11]

Беларусь — беларусы

Сацыялагічнае апытанне паказала, што беларусы ставяцца да Польшчы з большай сімпатыяй, чым да саміх палякаў.

Што мы думаем аб паляках

Анатоль ЛЫСЮК
Марыя САКАЛОЎСКАЯ

Цяпер мы звязаны з палякамі мноствам ніцей, сецей, камунікацый. Іх эфектыўнасць у расунай ступені вызначаецца тым, у якой іпастасі і з якой адэкватнасцю палякі і беларусы ўспрымаюць адзін аднаго. Які ж вобраз Польшчы, палякаў бытуе на ўсходнім баку Буга? Мы рашылі запытаць аб гэтым, выкарыстоўваючы метады сацыялагічнага апытання, такіх кампетэнтных людзей, як жыхары прыгранічнай Брэсцкай вобласці, якія звязаны з Польшчай мноствам камунікацый і маюць аб ёй не віртуальнае, а эмпірычнае ўяўленне (у Польшчы на працягу апошніх 10 гадоў прабывала 58% нашых рэспандэнтаў). Выбар Брэсцкай вобласці ў якасці аб'екта даследавання тым больш удачны, што тут, у адрозненні ад Гродзенскай вобласці, уплыў польскага і каталіцкага элемента вельмі абмежаваны і хутчэй тыповы для Беларусі, чым наадварот.

І так, якімі мы бачым Польшчу і палякаў? Пры адказе на гэтае пытанне неабходна адрозніваць, з аднаго боку, стаўленне да польскай дзяржавы, а з другога — да людзей, якія насяляюць яе.

Пачнем з дзяржавы. Пры адказе на пытанне: „Якое ў Вас уяўленне аб напрамках і перспектывах развіцця Польшчы?“, большасць (54%) апытаных мяркуюе, што Польшча — гэта краіна, „якая выбрала правільны шлях развіцця“. Супрацьлеглага меркавання прытрымліваецца толькі 2% рэспандэнтаў. Аднак значная група жыхароў Брэсцкага рэгіёна (31%) не магла акрэсліць сваю пазіцыю адносна кірунку і перспектывы развіцця Польшчы. І справа тут не ў няведанні, а хутчэй, у нежаданні адказаваць, паколькі, як высветлілася, гэтую групу складаюць людзі, якія адчуваюць да Польшчы акрэсленыя дозы непрыязнасці. А калі дасягненні Польшчы, як кажуць, наяўныя, то яны, не рашаючыся іх аспрэчваць, выбіраюць вельмі красамойную ў гэтай сітуацыі „фігуру змаўчання“. Таму, нядзіўна, што 73% жыхароў Брэсцкага гавораць аб прыгоднасці ў той ці іншай ступені польскага вопыту для трансфармацыі беларускага грамадства. Адмаўляюць неабходнасць запазычання польскага вопыту рэформ толькі 9% рэспандэнтаў.

Цікава, што на адносіны беларусаў да Польшчы мала ўплываюць прапагандысцкія „страшылькі“ аб мностве небяспек, якія паступаюць з польскай тэрыторыі. Характэрнымі ў гэтых адносінах з'яўляюцца адказы на пытанне: „Як Вы мяркуюце, ці пагражае для Беларусі якая-небудзь небяспека з Польшчы?“ Большасць (61%) мяркуюць, што „не“. Супрацьлеглай пазіцыі прытрымліваецца 21% апытаных. Не адважыліся адказаць — 18%. Высветлілася таксама, што толькі 20% жыхароў Брэсцкага рэгіёна заявілі аб з'явіўшымся ў іх пачуцці трывогі, выкліканай уступленнем Польшчы ў НАТО, у той час як 57% аднесліся да гэтага аб'явава.

Асноўнай прычынай падобнай індывідуальнасці з'яўляецца геаграфічная

і візуальная блізкасць Польшчы, шматлікія кантакты паміж беларусамі і палякамі. У гэтай сітуацыі значна прасцей баяцца і ненавідзець ЗША, паколькі для большасці беларусаў гэтая краіна выступае як віртуальная рэальнасць або як аб'ект прапагандысцкіх атак. А Польшча — вось яна, перад вачамі, чужая, але позірк беларуса не заўважае ў ёй нічога страшнага. Канцэнтраваным выразам росту пазітыўных пачуццяў у адносінах да Польшчы з'яўляецца той сацыялагічны факт, што 40% рэспандэнтаў згадзіліся б на ўвядзенне візавага рэжыму з Расіяй пры ўмове, што граніца з Польшчай была б поўнаасцю адкрыта. Супрацьлеглай пазіцыі прытрымліваецца таксама 40% апытаных. Адмовіліся адказаць — 20%.

З недаверам і падазрэннем

На фоне высокай ацэнкі эфектыўнасці польскай дзяржавы, дадзенай рэспандэнтамі, трохі засмучаюць адносіны беларусаў да палякаў як асоб і прадстаўнікоў акрэсленай нацыі. Безумоўна, радуе тое, што толькі 7% апытаных не пераносіць палякаў. У большасці рэспандэнтаў погляд на палякаў не столькі варажы, колькі цяжкі, халодны, з вядомай доляй падазрэння. Ва ўспрыманні 44% апытаных пераважае вобраз паляка як камерсанта, гандляра. Прычына — банальная. Менавіта цераз гандлёвы прывлавак за апошні дзесяць гадоў спагледзілі на сябе беларусы і палякі па абодвух баках Буга. У сучаснай жа культуры беларускага грамадства вобраз камерсанта („таргаша“) у цэлым успрымаецца негатыўна, выклікае падазрэнне і непрыязнасць, заснаваныя на зайздросці з прычыны чужога багацця і поспеху. Адсюль нараджаюцца адчужэнне і адарванасць. Гэты вобраз ператварыўся ўжо ў сацыяльны стэрэатып, сцерці які можа толькі час. Часткова гэта ўжо адбываецца. Уяўленне жыхароў Брэсцкага рэгіёна аб паляках зусім не абмяжоўваецца „камерцыйным ухілам“. Значная частка апытаных (24%), асабліва моладзь, успрымае палякаў як людзей, якія выклікаюць сваімі асабістымі якасцямі сімпатыю і ўвагу, паколькі яны ў поўнай меры ўвасабляюць лепшыя якасці еўрапейца, з'яўляюцца сучаснымі і дынамічнымі людзьмі, валодаюць высокім інтэлектам і маральнай годнасцю. Яшчэ для 9% рэспандэнтаў тыповы вобраз паляка асацыюецца з іншым, настолькі рэдкім у Беларусі становавым вобразам — вобразам патрыёта сваёй Радзімы.

Аднак, калі мы падсумуем нашы ўяўленні аб паляках, то ў выніку атрымаем вельмі сумны рэзультат: пазітыўнае ўспрыманне палякаў характэрнае толькі для 33% апытаных, у той час як адчужана-негатыўнае — для 51%.

Цікава таксама, што беларусы ў сваёй масе не чакаюць і не прэтэндуюць на дапамогу з Польшчы, паколькі ў сваёй большасці ўспрымаюць палякаў як чужых для сябе людзей. Характэрнымі ў гэтых адносінах з'яўляюцца адказы рэспандэнтаў на пытанне: „У выпадку стыхійнага бедства, на дапамогу якіх

[працяг 4]

В. Быкаў: „Любыя старанні электарату дарэмныя і чыста рытуальныя“.

Літаратары праігнаравалі выбары

Практычна ўсе вядомыя беларускія літаратары праігнаравалі прайшоўшыя выбары: Рыгор Барадулін, Геннадзь Бураўкін, Аляксей Дудараў, Уладзімір Някляеў, Уладзімір Арлоў, Алесь Петрашкевіч, Васіль Сёмуха, Валянцін Тарас, Карлас Шэрман. Аналагічна і Васіль Быкаў у інтэрв'ю „Белорусской деловой газете“ заявіў, што „толькі пры хворай свядомасці можна сур'ёзна ставіцца да такога мерапрыемства, як гэтыя беларускія парламенцкія выбары!“

Так, Рыгор Барадулін у інтэрв'ю „БДГ“ заявіў, што не пайшоў на выбары, таму што не любіць камедыі. „Я яшчэ не прымаў удзелу ў камедыйных пастаноўках“, — сказаў народны паэт Беларусі. Аналагічна адказаў і драматург Аляксей Дудараў: „Тэатр — маё жыццё, мае будні. Я па выхадных у тэатр не хаджу“. Васіль Сёмуха іранічна заўважыў, што да гэтай пары помніць знакамітае лукашэнкаўскае выказанне: „Я на выбары не пайду, таму што ўсё роўна абмануць“. Алесь Петрашкевіч, у сваю чаргу, палічыў, што „прыстойныя людзі на гэтыя выбары, канешне, не пойдучы“. Віцэ-прэзідэнт Беларускага ПЭН-цэнтра Карлас Шэрман выказаў меркаванне, што ўдзельнічаць у выбарах няма сэнсу, паколькі „выбару ўсё роўна няма“. Уладзімір Арлоў на выбары не пайшоў, хаця 15 кастрычніка да яго дадому двойчы з'яўляліся прадстаўнікі выбарчай камісіі з просьбай прыйсці на ўчастак проста дзеля таго, каб выкрасліць з бюлетэня ўсіх кандыдатаў! Генадзь Бураўкіна, па яго словах, абсалютна не задавальняла тая атмасфера, у якой вялася падрыхтоўка да выбараў. „Дастаткова ўспомніць агідныя па маральным і мастацкім узроўні „шэ-

дэўры“ Азаронка! — адзначыў паэт. — Апрача таго, мне было страшэнна сорамна глядзець на тых кандыдатаў у дэпутаты, якіх кожны вечар паказвала Беларускае тэлебачанне. Паколькі большасць з іх — бездарныя людзі. Яны ні словам не прагаварыліся аб духоўнасці (нават не ўспамінаю аб тым, што амаль ніхто з іх не гаварыў па-беларуску!), а толькі хацелі купіць выбаршчыкаў. Але я не прадаюся“.

Ужо ў панядзелак (16 кастрычніка) мы патэлефанавалі Васілю Быкаву, які цяпер знаходзіцца ў Нямеччыне. Народны пісьменнік Беларусі даў наступную ацэнку таму, што адбылося.

— Сапраўды, што ў такіх умовах ні аб якіх выбарах не можа быць мовы. Толькі маючы хворую свядомасць, можна сур'ёзна ставіцца да такога мерапрыемства, як гэтыя беларускія парламенцкія выбары! Паколькі сама выбарчая сістэма была накіравана на тое, каб не даць магчымасці выбраць, каб у парламент — і гэта натуральна — прайшлі толькі аднадумнікі рэжыму, якія абаранялі б інтарэсы гэтага рэжыму. І ў гэтай сітуацыі можна толькі пашкадаваць выбаршчыкаў, значыць народ, або, як цяпер гавораць, электарат. А наш народ сапраўды набыў якасці электарату, якія, як відаць, яму вельмі падабаюцца. Мабыць, ён у гэтым сэнсе мае рацыю. Аднак усё роўна любыя старанні электарату абсалютна дарэмныя і чыста рытуальныя. Не больш таго. Я б хацеў, каб людзі як мага больш чыталі свабодную прэсу і слухалі незалежнае свабоднае радыё, таму што без гэтага паразумнець немагчыма.

Сяргей ШАПРАН

Белорусская деловая газета
№ 855 ад 18.10.2000 г.

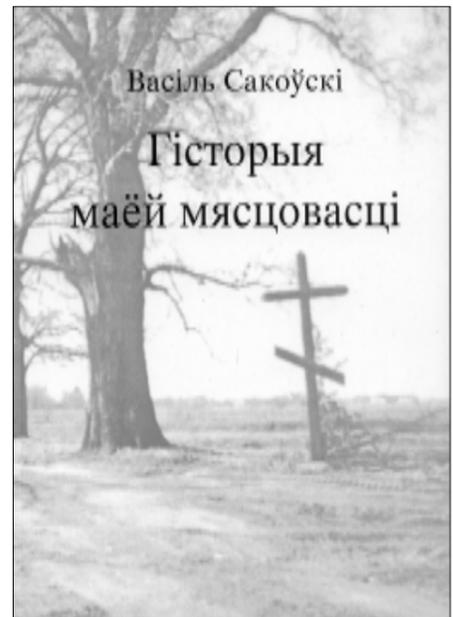
Наша гісторыя

У палове гэтага года ўбачылі свет дзве малатыражныя кнігі, якія сваім зместам адносяцца да гісторыі ў яе рэгіянальным вымярэнні. У абедзвюх аўтарам выступіў Васіль Сакоўскі — шматгадовы настаўнік беларускай мовы ў ліцэі ў Гайнаўцы, цяпер на пенсіі. Выданне двухмоўнай кнігі „Беларускі ліцэй у Гайнаўцы“. Liceum Białoruskie w Hajnówce” было прымеркавана да 50-годдзя школы, якое святкавалася 10-11 чэрвеня і аб чым пісалася на нашых старонках. У гэтай кнізе В. Сакоўскі выступіў з Аляксандрам Іванюком як суаўтар. А. Іванюк у гісторыі школы двойчы быў яе дырэктарам (1968-1971 і 1981-1991). У кнізе „Беларускі ліцэй...“ аўтары прадставілі на прыкла-

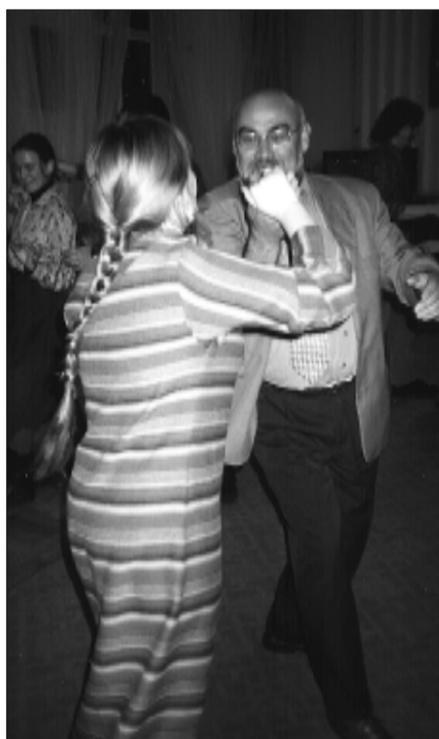
дзе сваёй школы лёс беларускай асветы ў Польшчы ў пасляваенны час. У кнізе публікуюцца таксама архіўныя здымкі ды прыкладзены да яе імённы паказальнік выпускнікоў школы за 1953-1993 гады.

Кніга „Гісторыя маёй мясцовасці“ (на ўвазе маецца вёска Піліпкі над Локніцай) гэта ўжо поўнаасцю аўтарскі праект В. Сакоўскага. Зачаткам кнігі, несумненна, сталася серыя артыкулаў, якую аўтар напісаў у нашу газету на загаловую тэму — на патрэбы публікацыі пад вокладкай аўтар гэты матэрыял перарэдагаваў і значна пашырыў.

У абодвух выпадках выдаўцом кнігі было Беларускае аб'яднанне студэнтаў. Выхад „Гісторыі маёй мясцовасці“ стаў магчымым дзякуючы малым грантам Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польшча-Беларусь. (ам)

Музыка наших продаў ва ўніверсітэце

14 кастрычніка, у суботу, адбылося першае выступленне Калектыву даўняй беларускай музыкі ў Беластоку. Кіруе калектывам Алесь Лось, а некаторых з выступаючых мы ўжо бачылі на канферэнцыі пра Палессе, якую наладжвала Кафедра беларускай культуры Універсітэта ў Беластоку.

Выступалі яны ўжо ў Бельску, а цяпер вась паказаліся ў беластоцкім універсітэце. Мэта ў нас, сказаў Алесь Лось, паказаць, навучыць, перадаць тое, чаму мы навучыліся, працуючы ў экспедыцыях, запісваючы народныя песні і танцы. Хочам паказаць таксама інструменты, якія ўжо выйшлі з ужытку, такія, як дуда, ліра, а таксама струнныя інструменты.

У інструментальна-музычнай частцы калектыву выступаюць, апрача Алеся Лося, Тацяна Махнач, Наталія Валынец, Юзік Міхалоўскі, Дзмітра і Марына Дружы з Мінска ды Агата Тамкевіч з Варшавы. Яны таксама і дэманструюць танцы, а памагаюць ім члены пашыранага калектыву, які ў Бельску быў створаны Дарафеем Фіёнікам.

Калектыв даўняй беларускай музыкі працуе пад патранатам Беларускага саюза ў Польшчы і Кафедры беларускай

культуры Універсітэта ў Беластоку.

У першай частцы сустрэчы Алесь Лось дэманстраваў старадаўнія народныя інструменты. Найперш прадэманстраваў **ліру**. Калі паказаў, як іграе дуда (а ў яе гуках можна было пачуць усе свойскія гукі: і мычанне кароў, і кваканне качак, і ўсё, што толькі ходзіць па сялянскім панадворку), трохгадовая Дар'я Вапа перапужалася і стала плакаць: „Дадому!” А дуда ж калісьці была падставовым народным інструментам.

Дэманстраваліся і іншыя інструменты: **барабан, акардэон, скрыпкі**. Усё залежыць ад таго, якая будзе выконвацца мелодыя. Напрыклад, калі выконваецца танга, дык прысутнічае акардэон. Вельмі архаічныя мелодыі — абавязкова з дудою.

У другой частцы, звязанай з рухам, прысутныя развучвалі старадаўнія беларускія танцы. Чаго тут толькі не было! І песні з Беларусі (нават усходняй), і з Беласточчыны. Вальс з акардэонам, дзвюма скрыпкамі і барабанам (бубен, ён меншы), танга з-пад Шчучына, якое адлюстравала „пражытае ў канкрэтным стылі”, „Калінка” з поўдня Беларусі, амаль на мяжы з Палессем, „Таў-

качыкі” — танец праз крыжы, пераняты ад скандынаўскіх народаў (і рухі іхнія, і музыка падобная), а запісаны ён у цэнтральнай Беларусі, і вельмі архаічны танец „Мікіта” са скокамі праз палкі, і падыспан, і полька „Матылёк”, дзе трэба трымацца круга.

Усе прысутныя ажывіліся, пайшлі тан-

цаваць разам з дзецьмі, дарослыя навучалі малых. Павесялела і малая Дар'я і... згadzілася танцаваць у мамы на руках.

Як на першы раз — была добрая забава! А найбольш вылучаўся Віктар Стахвюк. Дальбог, сапраўдны акцёр.

Ада ЧАЧУГА
Фота аўтара.

Бізнесменка з ружамі

З тлуму, натхнёнага прыездам прэзідэнта, энергічна выйшла маладая элегантная жанчына з вялікім букетам ружаў. Уручыла яго Аляксандру Кваснеўскаму. Гэтага, бадай, не было ў сцэнарыі. А хто ж гэта такі? — сталі дапытвацца паміж сабою госці. „Аліцыя Мацюка! Тая, што мае фірму па вуліцы Беластоцкай! — загаманілі кабеты, якія ўсё ведаюць. — Маладая!”

Аліцыя Мацюка паходзіць з Васькоў, што каля Нарвы. Выйшла замуж у Гайнаўку, за Віктара, пажарніка (цяпер ён на пенсіі, памагае жонцы весці фірму). А фірме, якая займаецца аўтамашынамі, ужо дзевяты год.

Раней спадарыня Аліцыя працавала ў Адзеле асветы. Былі калісьці інспектары асветы і выхавання, пасля перайменаваліся ў комплексы адміністравання школам. Гэты час пераўтварэнняў, выдуманых быццам дзеля паправы жыцця народа, давёў да рознай сітуацыі. Шмат хто з адукаваных людзей апынуўся на вуліцы. Пакуль Аліцыя Мацюка не папала на брук, рашыла заняцца сваімі справамі сама, не чакаць на якіхсь „куранёўкі”, нейкія грашакі ад дзяржавы. Задумала рабіць і даць работу іншым.

Аліцыя Мацюка.

Гэты пункт па вуліцы Беластоцкай у Гайнаўцы — другое месца, куды з Віктарам заінвеставалі. Спачатку мелі пункт па вуліцы Паўднёвай, там, дзе жывуць. У 1996 г. купілі ўчастак ад горада і сталі інвеставаць у гэтае голае месца (2 160 м², пад забудоваю — 404 м²). Найбольшая балачка — высокія падаткі ад будынкаў пад гаспадарчай дзейнасцю.

— Я не маю сумлення хадзіць ва Управу горада і прасіць якіх-небудзь льгот, — кажа ўласніца фірмы. — Я за будынку плачу 4 800 злотых у год. Гэта сапраўды вялі-

кія грошы, якія я магла б прызначыць на ўтрыманне яшчэ аднаго работніка...

— Што ў фірме? Крама з аўтазапчасткамі, шыны, алеі, фільтры. Настаўляюся таксама на замену аўтолу, паслугі. Чакаем, што пакажа гэты асенне-зімовы сезон — рыхтуемся да замены летніх шын на зімовыя. Лічым, што пэўную колькасць шын прадамо, часць людзі замяняць. Наогул, Гайнаўка — вельмі цяжкая мясцовасць весці інтарэс. Фактычна не развіваецца тут ужо прамысловасць, заводы падаюць, а *прывацяж* не даць працы для больш чым 2-3 асоб... Людзі ідуць на брук, не маюць сродкаў на ўтрыманне. І ў нас пакупнікоў менш, і, вядома, абарту няма. Гайнаўка — абмежаваная з аднаго боку граніцай, не так, як хоць бы Бельск, з усіх бакоў акружаны мясцовасцямі. Такое месцазнаходжанне таксама не вельмі спрыяе ў інтарэсах. Калі б я справу пачынала цяпер, ніколі не разбудуўлася б у Гайнаўцы...

А грошы ж заінвеставаны. Часць уласных сродкаў, часць з крэдытаў. **Мусіш трываць**. Сын, Ірыней, вучыцца яшчэ ў II класе белліцзя. Мара бацькоў, каб вучыўся ёй далей і... выехаў з гэтага месца, па фінансавых прычынах. Хоць напэўна працу меў бы, бо ж бацькі не вечныя, пераняў бы фірму...

— Але, вось, Пушча мае быць пашы-

рана, і то *безапельцаўна*; нікога з жыхароў і пытацца не будуць! Ад 1 студзеня 2001 года, — уздыхае бізнесменка. — Вядома, што чакае нас тут: аблясенне, аблясенне! І Гайнаўка будзе такой дзірай, якой была на пачатку стагоддзя.

— Толькі што з гарадскім выглядам? — паказваю на неадлеглы краявід.

— Дзе той выгляд! Гляньце на нашу вуліцу. У каго тут грошы, каб што адбудаваць, рамантаваць! Людзям хапае ледзь на вегетацыю. Дажываюць.

Думала калісьці Аліцыя Мацюка звязць сваё жыццё з сельскай гаспадаркай. Вучылася ў Ольштынку каля Ольштына, думала ісці ў Сельскагаспадарчую акадэмію. Працавала ў асвеце. Цяпер у яе — *самходны інтарэс*.

— Лёс коціцца сваёй дарогай... — кажа спадарыня Аліцыя, але самі ж бачым — калі б жанчына не ўзяла яго ў свае рукі, сядзела б і бедала б над ім у гэтай Гайнаўцы, як шмат хто іншы.

— Спраўляюся, — вясялая прастрэлінка ў зубах дадае ёй какетлівасці, жаноцкасці. Як той букет ружаў для прэзідэнта РП у сімпатычнай яму Гайнаўцы. Бо ж *businesswoman* не павінна быць строгае бабзно ў нагавіцах, тым больш, калі валодае тымі ўсімі шмарамі, шынамі, вулканізацыямі...

Міра ЛУКША
Фота аўтара.

Прэзідэнт праваслаўных

Вынік прэзідэнцкіх выбараў у Польшчы выклікаў новы палітычны землетрус. Рассыпаецца Акцыя выбарчая „Салідарнасць”. Нацыянал-хрысціянскія і кансерватыўныя лібералы дамагаюцца адстаўкі Кшаклеўскага. Набліжаюцца парламенцкія выбары і ўсе салідарніцкія дзеячы разумеюць, што пад кіраўніцтвам прафсаюзага лідэра не маюць шанцаў праседзець у мяккіх дэпутатскіх Аляхоўскіх наступнае скліканне. Анджей Аляхоўскі, які прадаваў выбаршчыкам банальнасць у прыгожай упакоўцы, прыцягнуў да сябе электарат Уніі вольнасці. Сёння прапануе ён Уніі далучыцца да свайго руху і ўсё паказвае, што ўніты зацікавяцца такім саюзам, таму што ён дае ім шанец на далейшае палітычнае існаванне.

Хаця ў Польшчы перамога Аляксандра Кваснеўскага стала вельмі выразнай, на Беласточчыне вынік выбараў ствараў умовы для другога тура, дзе канкурэнтам Кваснеўскага быў бы Кшаклеўскі. Кваснеўскі на Падляшшы атрымаў 44,96% галасоў, другім быў Кшаклеўскі — 22,46%. Тут антыкамуністычны лозунгі традыцыйна мабільваюць каталіцкае і праваслаўнае грамадства, аднак у „царкоўных” людзей выклікаюць яны адваротныя рэакцыі, чым у „касцельных”. На захадзе былога Беластоцкага ваяводства, у гмінах Крышна-Касцельнае, Лапы, Тураснь-Касцельная, Сураж, Вышкі, Браньск, Рудка пераможцам стаў Кшаклеўскі, які значна аспрэдзіў Кваснеўскага. Напрыклад, у гміне Вышкі набраў ён у тры разы больш галасоў (54,8%), чым прэзідэнт (17,4%). На захадзе былога ваяводства вялікую колькасць галасоў атрымаў таксама лідэр сялянскага руху Яраслаў Каліноўскі. У 11 гмінах былога Ломжынскага ваяводства — тэрыто-

рыі, якая пасля адміністрацыйнай рэформы была далучана да Падляшскага, атрымаў ён найбольшую падтрымку з усіх кандыдатаў. Палякі на Беласточчыне, перш за ўсё галасавалі на Кваснеўскага, аднак мала меншую падтрымку мелі тут Кшаклеўскі і Каліноўскі. На захадзе Падляшскага ваяводства, калі выбаршчыкі не аддавалі галасоў на Кшаклеўскага, тады падтрымвалі Каліноўскага (на вёсках) або Аляхоўскага (у мястэчках). У Браньскай гміне (за выключэннем горада) Кшаклеўскі атрымаў 54,2%, Кваснеўскі — 13,5%, Каліноўскі — 26,7%. У горадзе Браньску месца Каліноўскага заняў Аляхоўскі. Адсотак галасоў лічу тут з улікам толькі 4 успомненых кандыдатаў, з прычыны малазважаальнай падтрымкі для Валэнсы, Лапушанскага, Корвіна-Мікэ, Лепэра ці Ікановіча.

Сітуацыя пачынае мяняцца з набліжэннем на ўсход, калі ў беластоцкім краявідзе з’яўляюцца цэрквы. У гміне Драгічын трох кандыдатаў атрымала амаль такую ж колькасць галасоў: Каліноўскі — 760, Кшаклеўскі — 744, Кваснеўскі — 750. У падбеластоцкіх мястэчках Харошчы і Васількаве, хаця пераможцам стаў Кваснеўскі (37,5% і 38,2%), зараз за ім быў Кшаклеўскі (35,1% і 33,7%). Трэцяе месца заняў тут Аляхоўскі (20,7% і 24,6%). Падобны адсотак галасоў атрымаў ён у горадзе Сямятычах. У Сямятыцкім павеце, аднак, сярод вяскоўцаў выразным пераможцам стаў Кваснеўскі.

Ва ўсходніх гмінах былога Беластоцкага ваяводства, дзе дамінуе праваслаўнае насельніцтва, правячы прэзідэнт практычна не меў канкурэнцыі. У гміне Белавежа атрымаў ён 79% галасоў, Бельск-Падляшскі — 76,7% (у горадзе — 69,5%), Чаромха — 89,5%, Чыжы —

93,5%, Дубічы-Царкоўня — 94%, Гарадок — 87,5%, Гайнаўка — 81,5%, Кляшчэлі — 88%, Міхалова — 76%, Мілейчычы — 78%, Нарва — 84%, Нараўка — 90%. У Заблудаве, дзе на папярэдніх прэзідэнцкіх выбарах у 1995 г. мясцовае беларускае насельніцтва звычайна адсутнічала, амаль 70% галасоў атрымаў Валэнса. У гэтым годзе праваслаўныя пайшлі на выбары масава, як пры Народнай Польшчы. Таму Кваснеўскі атрымаў там 53% галасоў. У гмінах з перавагай праваслаўнага насельніцтва выбаршчыкі рашуча галасавалі супраць Кшаклеўскага, якога бачылі выключна як лідэра каталіцкага лагера. У Дубіцкай гміне атрымаў ён толькі 8 галасоў (0,8%), у Чыжоўскай — 16 (1,1%), у Гайнаўскай 40 (1,5%), Кляшчэўскай — 76 (4,8%).

Трэба аднак падкрэсліць, што хаця амаль усе праваслаўныя галасавалі на Кваснеўскага, аднак не ўсе католікі аддалі свой голас у падтрымку Кшаклеўскага, Каліноўскага ці іншага кандыдата, заклікаючага да выбараў пры дапамозе лозунга „поляк глосе на поляка”. Праваслаўныя мелі толькі аднаго кандыдата, католікі — аж дванаццаць.

Сравядлівасць мяжы

Адгалоскі

Я. Мірановіч у артыкуле „Беларусы і палякі — падабенствы і адрозненні” („Ніва” ад 1.10.2000) напісаў: „Касцельная прэса, выкрываючы ўсялякія сацыял-эканамічныя метады, часта разбуджае сентыментальнае стаўленне да гэтых жа (усходніх польскіх — рг.) краёў”.

Віну за гэта нясуць і беларускія эліты, якія не задбалі пра тое, каб ужо сярэдні навучэнец над Віслай ведаў наступныя цыфры:

Паводле ўсеагульнага перапісу насельніцтва ў Польшчы ў 1931 годзе **Навагрудскае** ваяводства налічвала тады

Шмат „касцельных”, не зважаючы на агітацыю сваіх святароў, таксама падтрымала Кваснеўскага. Праваслаўнага электарату на Беласточчыне малавата, каб толькі яго галасамі выйграць выбары. Несумнена аднак, што гэта дастаткова вялікі патэнцыял — каля ста тысяч галасоў — каб яго ігнараваць. Сёння амаль цалкам прыцягнулі яго да сябе палітыкі Саюза левых дэмакратаў, якія на працягу дзесяці гадоў маргіналізавалі канкурэнтныя ім беларускія выбарчыя камітэты. Сёння нават цяжка пісаць пра падзел жыхароў Беласточчыны на беларусаў і палякаў, таму што большасць тых, якія яшчэ нядаўна звалі сябе беларусамі, без ніякага сумнення акрэслваюць цяпер сябе праваслаўнымі палякамі. Таму рэальнаму стану больш адпавядае разыходжанне палітычных сімпатый паралельна да падзелу на праваслаўных і католікаў. Выразна таксама відаць, што найбольш уплывовыя палітычныя сілы зацікаўлены існаваннем менавіта такіх падзелу сярод жыхароў Беласточчыны. Аблягае ён выдатна палітычную працу на гэтай тэрыторыі.

Яўген Мірановіч

424 600 католікаў і 542 300 праваслаўных, **Палескае** жа ваяводства — 124 900 католікаў і 875 800 праваслаўных.

Раней, бо ў 1920 годзе, Джордж Керзан — тадышні міністр замежных спраў Вялікай Брытаніі — запрапанаваў у час польска-бальшавіцкай вайны ідэнтычную дэмаркацыйную лінію. Гэта задзейнічала на канферэнцыі ў Ялце.

Цікавы факт: у 1018 годзе (!) за панавання польскага караля Баляслава Храбрага гэтая мяжа выглядала так самая (глядзі геаграфічную карту на старонцы 831 у: „Mała Encyklopedia Powszechna PWN”, Warszawa 1971). (рг)

Што мы думаем аб паляках

[2 *працяг*]

краін у першую чаргу можа спадзявацца Беларусь?” На Польшчу, нягледзячы на яе „прыгранічнасць”, указала толькі 18% апытаных, у той час як на Расію ўсклалі свае спадзяванні 63%, а на Германію — 31%. Прычына, відаць, у тым, што ў катастрофічнай сітуацыі пацярпеўшы бок звычайна чакае дапамогі або ад блізкіх людзей (у даным выпадку для значнай часткі беларусаў такімі з’яўляюцца рускія), або ад людзей багатых, ужо праявіўшых сваю шчодрасць і адчуваючых нейкія даўгавыя абавязальнасці (гістарычная віна) — немцаў. Палякі ні да першых, ні да другіх не адносяцца, і, такім чынам, нямногія беларусы чакаюць ад іх праяўлення спачування, падтрымкі, міласэрнасці.

Адукуль жа ўзялася падобная адчужанасць? У першую чаргу, з паўсядзённай практыкі узаемадачынненняў з палякамі, на якую густа напластаецца наш комплекс непаўнаценнасці. Асноўная маса кантактаў паміж беларусамі і палякамі звязана або з камерцыйнымі справамі (42%), або з работай (15%), прычым работай звычайна некваліфікаванай і нелегальнай, для якой характэрна поўная залежнасць работніка ад самавольства „гаспадара-паляка”. Камерцыйныя ж справы арыентаваны галоўным чынам на прыгранічны гандаль, у тым ліку і на яе кантрабандную складальную, дапускаючую, як правіла, агрэсіўны стыль паводзін польскіх пагранічна-мытных служб і прыніжанае становішча нашых суайчыннікаў. Камерцыйныя здзелкі

будуюцца на прагматычным матэрыяльным разліку і звычайна не пераходзяць на ўзровень „дзяляга культур”. Кантакты падобнага роду не толькі не нараджаюць душэўную блізкасць, але калі не адпыхваюць людзей ад сябе, дык крайне фармалізуюць іх адносіны.

Сваю ролю ва ўспрыманні вобраза сучаснага тыповага паляка адыгрываюць таксама гістарычныя стэрэатыпы, тым больш, што нашы пытанні адрэсаваліся жыхарам Заходняй Беларусі, у якіх свежыя, перададзеныя бацькамі, дзядулямі і бабулямі расказы аб жыцці „пад Польшчай”. Як доказ гэтаму, для 40% рэспандэнтаў гістарычна палякі з’яўляюцца „панамі” з выцякаючым адтуль пачуццём асабістай непрыязнасці і адчужэння. „Пан” — фігура для беларусаў, безумоўна, не самая сімпатычная, аднак гэты вобраз зусім не напоўнены флюідамі варожасці — палякаў як гістарычных ворагаў успрымаюць толькі 2% апытаных. Безумоўна аптымізм уношае тая акалічнасць, што амаль для паловы нашых рэспандэнтаў гістарычна палякі з’яўляліся або добрымі суседзямі (39%), або сябрамі (10%). Гістарычныя стэрэатыпы, такім чынам, хутчэй спрыяюць цяперашнім беларуска-польскім кантактам, чым абцяжарваюць іх.

Блізкія, але далёкія

Зусім іншая сітуацыя з духоўнай блізкасцю палякаў і беларусаў, агульнасцю іх каштоўнасцей і душэўнай узаемнай цягай. Парадаксальна, але факт: найбольшыя разыходжанні паміж палякамі і беларусамі праходзяць якраз па лі-

ніі культуралагічнай адчужанасці. Менавіта несупадзенне культур абодвух народаў вызначае іх цяперашняе халодна-адпыхнутае адносіны паміж сабою. Пры адказе на пытанне: „Што, на Вашу думку, больш за ўсё аб’ядноўвае народы Польшчы і Беларусі?”, нашы рэспандэнты называлі, як правіла, пазаасабовыя фактары, такія, напрыклад, як „тэрытарыяльная блізкасць” (73%), агульная гісторыя (39%), эканамічныя інтарэсы (28%), у той час як толькі 12% апытаных указалі на агульнасць традыцый, а яшчэ 6% — на духоўную блізкасць. Звяртае на сябе ўвагу і тое, што толькі 5% апытаных у якасці аб’ядноўваючага фактара назвалі „агульнае будучае”. На першы погляд, адкрэктаваць наша ўспрыманне палякаў, зрабіць іх больш блізкімі і зразумелымі маюць магчымасць польскія сродкі масавай інфармацыі, тым больш, што палова нашых рэспандэнтаў рэгулярна глядзіць і/або слухае польскае радыё і тэлебачанне: 11% — штодзённа, 11% — некалькі разоў у тыдзень, 28% — некалькі разоў у месяц. Аднак пры больш уважлівым поглядзе высвятляецца, што сітуацыя ў гэтай галіне калі і ўношае аптымізм, то вельмі асцярожны. Справа ў тым, што на рынку спажыванай медыя-прадукцыі безумоўна лідзіруюць мастацкія фільмы (47% апытаных) і музычныя перадачы (36%), галоўным чынам, амерыканскай вытворчасці. І толькі 24% нашых рэспандэнтаў арыентаваны на атрыманне інфармацыі аб жыцці польскага грамадства, дзеля чаго звяртаюцца да адпаведных інфармацыйных і публіцыстычных праграм.

Польска-беларускі саюз?

Наша даследаванне выявіла яшчэ

адзін вельмі цікавы феномен — так званы „інтэграцыйны сіндром”, які ахапіў пераважную большасць жыхароў Брэсцкага рэгіёна. Справа ў тым, што слабасць беларускай дзяржаўнасці і нацыянальнай ідэнтычнасці нараджаюць у шырокіх і дастаткова разнародных групах насельніцтва рэгіёна „інтэграцыйны сверб”, спакусу абмену акрэсленых доляў нацыянальна-дзяржаўнага суверэнітэту на акрэсленыя эканамічныя прэферэнцыі. Звычайна лічыцца, што аснову „інтэграцыйнага свербу” складаюць або адчуванне славянскай салідарнасці, славянскага яднання, або любоў да Савецкага Саюза. А праціўнікі саюза з Расіяй абавязкова аб’яўляюцца ворагамі інтэграцыі як такой. Наша даследаванне паказала, што інтэграцыйны сіндром у роўнай меры характэрны як для прыхільнікаў, так і праціўнікаў саюза з Расіяй. Колькасць жадаючых інтэграцыі з Расіяй або Польшчай — велічыні параўнальныя. Напрыклад, пры адказе на пытанне: „Як Вы ставіцеся да стварэння саюзнай дзяржавы з Польшчай?”, 30% аднеслася да падобнага варыянта развіцця падзей станоўча.

Наша ўспрыманне Польшчы і палякаў не з’яўляецца нейкай статычнай велічыняй. Даследаванне паказала, што адносіны да Польшчы і палякаў на працягу апошніх 10 гадоў змяніліся ў 42% жыхароў Брэсцкага рэгіёна. Прытым рост сімпатый зафіксаваны ў 52% з іх. А негатыўныя пачуцці ўзмацніліся ў 34% рэспандэнтаў. Відаць, перад намі доўгая дарога ўзаемапазнання.

Анатоль Лысюк

Марыя САКАЛОЎСКАЯ
Кур’ер, № 3 (Мінск)

Сага аб Туронках

2. Бацька

Браніслаў Туронак, бацька Юркі Туронка, нарадзіўся ў 1896 годзе ў вёсцы Пестуны Новапагосцкай воласці. Гістарычныя звесткі гавораць аб тым, што ў XVI стагоддзі Новы Пагост належаў канцлеру Вялікага княства Літоўскага Льву Сапегу, які ў 1593 годзе тут пабудоваў касцёл.

Сын, Юрка Туронак, у 2000 годзе.

Фота Ады ЧАЧУГІ

Туронкі выводзіліся з вёскі Дзянісы, там была іх прапрадзедкаўшчына. Паводле перапісу з 1921 года, налічвала яна 29 двароў з 131 жыхаром, з якіх 72 былі католікамі, а 59 — праваслаўнымі. У час гэтага польскага перапісу ўсе як адзін жыхары Дзянісаў акрэслілі сваю нацыянальнасць як беларускую.

Сялянская сям'я, з якой паходзіў бацька Туронка, была беззямельная і жыла з арэнды чужых фальваркаў. Фальварак арандавалі яны і ў Пестунах. Дзед Сцяпан усё жыццё марыў аб тым, каб купіць уласную зямлю, нават назбіраў ужо грошай, але першая сусветная вайна і рэвалюцыя знявечылі ўсе яго планы. Грошы, якія яны так доў-

га збіралі дзякуючы цяжкай працы ўсёй вялікай сям'і, абсяцэнніліся і потым імі абклеівалі сцены.

Юрка Туронак у кніжцы „Памяці Браніслава Туронка”, выдадзенай у 1990 годзе ў Нью-Йорку, напісаў: „Пры акумуляцыйнай палітыцы дзеда Сцяпана лічылася не толькі кожная капейка, але і кожная пара рабочых рук. Аднак, нягледзячы на напружанае матэрыяльнае становішча, імкнуўся ён выпусціць частку дзяцей „у людзі”.

Браніслаў Туронак спачатку закончыў шасцікласнае народнае вучылішча ў Новым Пагосце, а ў 1912 годзе паступіў у гімназію ў Вільні. Бацькаў дзядзька Ігнат Туронак, ксёндз, які якраз закончыў духоўную семінарыю ў Вільні, ужо будучы на парафіі, аказваў яму фінансавую дапамогу. Гэтак ён хацеў аддзякаваць свайму брату Сцяпану за матэрыяльную дапамогу ў той час, калі ён, ужо будучы круглым сіратаю, вучыўся на ксяндза.

У час вайны Браніслаў Туронак разам з іншымі гімназістамі быў эвакуіраваны ў Яраслаўль на Волзе. Там у маі 1917 года ён атрымаў атэстат сталасці.

Восенню 1917 года Браніслаў вярнуўся на родную Дзісеншчыну. Два гады быў настаўнікам у пачатковых школах (першы год у Більдзюгах каля Янопаля, другі — у Новым Пагосце).

У ліпені 1919 года ён ізноў апынуўся ў Вільні, у якой, як чуў, арганізаваліся беларускія ўстановы ды беларускае войска. Імкнуўся ён далучыцца да беларускага руху.

У пачатку жніўня 1919 года ў Вільні адчыніліся курсы для настаўнікаў беларускіх школ. Кіраўніком гэтых курсаў і адначасова выкладчыкам беларускай мовы быў лідэр тагачаснай Беларускай народнай партыі Янка Станкевіч. Беларускае літаратуру выкладаў тут Максім Гарэцкі, а гісторыю Беларусі — Вацлаў Ластоўскі, вядомы дзеяч беларускіх сацыялістаў-рэвалюцыянераў (эсэраў), пазнейшы старшыня эміграцыйнага ўрада БНР у Коўні і сакратар Беларускай Акадэміі Навук у Мінску.

Браніслаў Туронак паступіў на гэтыя курсы і закончыў іх у пачатку верасня гэтага ж года. У нас, расказвае Юрка, захавалася фатаграма, на якой былі змешчаны здымкі 109 курсантаў. Былі там таксама партрэты Янкі Станкевіча, Максіма Гарэцкага, Вацлава Ластоўскага і іншых. Сярод курсантаў была і Вера Матэйчук з сястрой Аўгінняй. Абедзве яны былі ўдзельніцамі антыпольскага паўстанчага руху на Беларускай паўстанчага руху на Беларускай паўстанчага руху ў 1921-1922 гадах.

Вера Матэйчук (пазней Карчэўская) калісьці была эсэраўскай дзячкы, вя-

лікай энтузіясткай Ластоўскага. Сама сцвярджала ва ўспамінах, што „крыху агітавала і Туронка, але ён не выказваў ніякага зацікаўлення гэтым кірункам”.

Браніслаў Туронак у той час не ўключваўся ў ніякую партыйную працу. Яго сын Юрка мяркуе, што бацька больш вузкапартыйных праграмаў цаніў агульнанацыянальную платформу і практычную дзейнасць, накіраваную на ўмацаванне ў народных масах нацыянальнай свядомасці. Без яе любы прагрэс мог адбывацца толькі на карысць польскіх або расійскіх інтарэсаў.

Я якраз рабіў матэрыял пра Веру Карчэўскую, апублікаваны пазней у „Беларускім календары” на 1980 год („Непакорная Вера”), успамінае Юрка Туронак. Паехаў я да яе ў Супрасль. Яна ж судзілася ў працэсе 45 беларусаў у Беластоку. Эсэраўцы змагаліся за адзінства Беларусі, за аб'яднанне, за роўныя правы.

Вера Карчэўская сядзела шэсць ці васьм гадоў у турме. Пасля 1939 года была настаўніцай у Агароднічках і Супраслі. І вось я прыехаў да яе, кажа Туронак, і ўбачыў той жа здымак, фатаграму з курсаў.

— Чаму ён у вас? — запытаўся я.

— А чаму вы пытаецеся?

— Бо і ў нас ён ёсць.

— А чаму?

— Бо мой бацька там быў на курсах.

— А як называўся?

— Браніслаў Туронак.

— А Божа мой, дык мы ж сябравалі, Сыночак мой!.. — і яна абняла мяне.

Восенню 1919 года адкрыўся пасля доўгага перапынку Віленскі ўніверсітэт, і Браніслаў Туронак паступае туды на медыцынскі факультэт. Хаця ў апытальніку, які трэба было запоўніць, ён напісаў, што яму патрэбны стыпендыя і інтэрнат, то ні таго, ні таго яму не далі. Не было каму цяпер памагчы яму ў Вільні, бо дзядзька Ігнат, ксёндз, памёр у 1916 годзе ў Арэнбургу, куды быў эвакуіраваны. У 1920 годзе памёр і бацька. Сям'я, як магла, памагала яму: давала саматканую вопратку і харчы, а таксама крыху грошай. Але і ён цэлыя каникулы працаваў на гаспадарцы, а ў Вільні даваў рэпетыцыі. Жыў на прыватных кватэрах, плаціў частку грашмыма, а частку — сушанымі баравікамі.

Пасля заканчэння ўніверсітэта і двухгадовага стажу ў „Літоўскай клініцы” на вуліцы Віленскай Браніслаў Туронак атрымаў дыплом лекара медыцынскіх навук. Было гэта 3 ліпеня 1926 года. У гэтай жа клініцы ён працаваў да вясны 1928 года.

Калі я шукаў дакументы пра бацьку, гаворыць Юрка Туронак, я вырашыў

На вачах

[1 *≠* працяг]

Раман Г. афіцыйна ладзіў тэлевізары і радыёпрыёмнікі. Кліенты не наракалі на яго паслугі. Не могуць паверыць, што гэты, на іх погляд, сумленны і акуратны чалавек мог паводзіць сябе так пагана. Ранейшыя ягоньы супрацоўнікі, як Ян М., праўда, заўважалі ў яго паводзінах штосьці дзіўнае. Спачатку думалі, што ён альбо надта хворы, альбо алкаголік. Бывала, быў у выдатным настроі, смяяўся, гаварыў нармальна, іншым разам рабіўся шэры на твары, трэсліся яму далоні... Але ніхто не падумаў, што мог бы рабіць ён штосьці такое, чым, як высветлілася, займаўся не такі кароткі час.

Самае дзіўнае тое, што ніхто з сям'і жонкі Рамана Г. не дадумаўся праўды. Як кажа камісар Міраслаў Дамброўскі,

Бацька, Браніслаў Туронак, у 1938 годзе

звярнуцца ў архіў Віленскага ўніверсітэта, мяркуючы, што там павінна была захавацца персанальная папка студэнта Браніслава Туронка. Жанчына ў архіве сказала:

— А што з ім сталася?

— Памёр.

— А калі памёр?

— У трыццаць васьмым.

— Ой, нядобры год. Мусіць дырэктар архіва не дазволіць.

— Але ж ён памёр уласнай смерцю і на польскай тэрыторыі!

— Ой, як добра! — усклікнула яна.

Папка, аднак, аказалася ў Дзяржаўным гістарычным архіве Літоўскай ССР.

Мы гаварылі па-літоўску, успамінае Юрка, бо шэсць гадоў я вучыўся па-літоўску ў Дукштах і ў Вільні, і яна адчула да мяне сімпатыю. Праз 15 мінут мне прынеслі папку. Едучы ў Вільню, я ўзяў накіраванне ў архіў ад навуковага гуртка пры БГКТ (я быў, дарэчы, яго старшынёю), але гэта паперка не была патрэбная, калі яны даведаліся, што гэта была папка майго бацькі. Члены сям'і мелі права знаёміцца з дакументамі і патрабаваць арыгіналаў ці копій.

Я выбраў тры ці чатыры дакументы і папрасіў, каб мне іх даслалі. Вярнуўся ў Варшаву і чакаў. Пэўна, тыя дакументы павандруюць у Маскву, у Міністэрства замежных спраў, пасля — у пасольства СССР у Польшчы.

Праз нейкі час я атрымаў незаклеены канверт з пасольства СССР, у якім былі тры дакументы: метрыка хрышчэння бацькі, атэстат сталасці Яраслаўскай гімназіі і персанальная анкета, якую бацька запоўніў пры паступленні ва ўніверсітэт. Маю гэтыя дакументы да сёння.

(*працяг будзе*)

Ада ЧАЧУГА

Перамагчы бездапаможнасць

У Арлянскай гміне жывецца штотаз цяжэй, а мясцовы самаўрад здаецца быць бездапаможным. На апошняй сесіі, прысвечанай выкананню бюджэту за I паўгоддзе, вайт шчыра прызнаўся, што фінансавае становішча гміны ў даны момант вельмі складанае. Асноўнай прычынай склаўшайся сітуацыі вайт і скарбнік лічаць рашэнне папярэдняга кіраўніцтва гміны, якое завінавачаным падаткаплацельшчыкам пагасіла даўгі на суму 80 470 зл. Заявілі яны таксама што мясцовы СКР вінаваты казне 85 тысяч зл. падаткаў і цяпер гміна не згадзілася пагасіць ім гэты доўг. Даходаў у гмінную касу не дае таксама самазвал „Камаз”. Папсаваная машына ад пачат-

ку года стаіць без рамонту пад паветкай і „губляе” часткі.

Радных узбударажыла яшчэ тое, што сёлета ў гміне ўпершыню не праводзілася інвестыцый, хаця ў мястэчку няма ні каналізацыі, ні дзейснай ачышчальнай сіскаў. Радныя пыталіся таксама чаму вада, за якую жыхары гміны плацяць па 1,18 зл. за кубаметр, у гміну Боцькі пастаўляецца па 88 грошаў, а ў Бельск — па 41 грош. Тлумачэнні вайта і сакратара гміны, што абавязваюць дамовы, падпісаныя яшчэ ў 1996 годзе, не пераканалі радных. Патрабуюць яны ад улад большай актыўнасці ў здабыванні фінансавых сродкаў на патрэбы гміны.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Зорка

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Гімназісты I „ц” класа, якія вядуць агульнашкольныя насценгазеткі на беларускай мове.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Наш клас — наш гонар!

Гімназія ў Бельску-Падляшскім Неўзабаве клас I „ц” будзе святкаваць 110 гадавіну з дня нараджэння Максіма Багдановіча. Ужо зараз у зале падрыхтавана насценгазета, прысвечаная паэту-адраджэнцу — „Бол і гонар Беларусі”.

— Гэты паэт вельмі цікавы маім гімназістам, — кажа настаўніца Валянціна Бабулевіч. — Яны самі шукаюць па бібліятэках яго твораў. Пазней на ўроках мы гаворым пра паэзію, пра беларускую літаратуру ў пачатку XX стагоддзя, пра лёс і творчасць Багдановіча.

Цікаваць да беларускага слова ў класе невыпадкова. Многія з вучняў ужо друкавалі свае допісы і артыкулы на старонках нашага тыднёвіка. Гімназісты гэтага класа вядуць агульнашкольныя газеткі (на калідо-

ры яны) — пад загалоўкам „Мы пішам — пра нас пішуць”. Тут прэзентуюцца артыкулы з „Зоркі” і „Нівы”. Побач пластычная выстаўка „Старымі завулкамі Бельска”.

— Апошняя выстаўка — вынік супрацоўніцтва з мастаком Алегам Кабзаром. Экскурсіі ў майстэрню жывапісца натхняюць новымі думкамі пра горад, — кажуць гімназісты.

Многія здзіўляюцца, што мастак родам з Беларусі, адкрыў ім, карэнным жыхарам Бельска вочы на прыгажосць і непаўторнасць іх горада.

Вялікі ўплыў на развіццё зацікаўлення рэгіянальнай спадчынай маюць сустрэчы з Даркам Фіёнікам.

— Зараз мы збіраемся ў яго хатку-музей, каб там навесці парадак, — кажа настаўніца. — Вучні ўжо не могуць дачакацца таго ўрока. Такія за-

няткі астаюцца надоўга ў памяці. Пасля іх урокі беларускай мовы на многа жывейшыя і больш карысныя.

Супрацоўніцтва з Дарафеем Фіёнікам шырокае. Сярод гімназістаў — рэдактары „Бельскага Гасцінца”.

Важнае месца ў фармаванні эстэтыкі залы і якасці ўрокаў займаюць краязнаўчыя падарожжы. У мінулым годзе навучэнцы спадарыні Бабулевіч наведаль мясціны над ракой Нарвай — Нарву, Пухлы, Трасцянку, Сураж.

— Такія экскурсіі шакіравалі некаторых бацькоў. Навошта везці дзяцей у такую Трасцянку? — пытаўся.

Пасля падарожжа, калі вучні расказалі ім пра гісторыю нашай зямлі, бацькі не толькі памянчалі адно-

Восень

Ідзе восень залатая.
З агарода ўсё забрала,
лісце з дрэў паасыпала,
травы ў полі пасушыла,
воды ў рэках памуціла.
Баравікі ў лясках хаваюцца,
з подсілу зялёнкі выбіраюцца.
Ах ты, восень...
Восень мая залатая.

Аня БАРАВІК,

VI кл. ПШ у Дубічах-Царкоўных

Мая мама

Мая мама каханая
не спіць увечары і рана
мые посуд хату мые
ўсё наварыць і пашые
будзіць мяне рана
ў школу мая мама
мая мама залатая
такой не купіш не дастанеш

Бяся ТРАФІМЮК,

VI кл. ПШ у Дубічах-Царкоўных

Настаўнікі

Яны нас вучаць, як пазнаць,
як лічыць, як пісаць,
як ад радасці скакаць,
што калісьці было,
што да зла давяло,
чаму сонейка смяецца,
чаму вада з неба ліецца...
Жадаем ім, каб кожны дзень
Быў для іх „Добры дзень”.

Оля ШЫМАНЮК,

V кл. ПШ у Дубічах-Царкоўных

сіны. Многія зацікаўлены дапамагаць у іх арганізацыі.

— І вось зараз мы збіраемся наладзіць экскурсію шляхам праваслаўя. Наведаем Супрасль, Беласток, Заблудаў, Звяркі, Рыбалы, Гацькі. Пасля зала папоўніцца здымкамі, узнікнуць артыкулы ў нашу прэсу.

У кабінёце таксама насценная газета з сімваламі незалежнай Беларусі — бел-чырвона-белым сцягам і Пагоняй. Апякуюцца ёю нашы гімназісты. Кожны год 25 сакавіка адзначаюць яны Свята Незалежнасці Беларусі.

— Мэта нашай працы гэта не толькі навучанне беларускай граматы. Мы вучымся быць паўнацэннымі беларусамі, — адзначае настаўніца.

ЗОРКА

Аўто з планеты Макін

(частка VII)

Збіралася на дождж, дык дзеці завялі Соніка на падворак дзеда Івана. Дзед Іван гэта не быў дзядуля ні Юльцін, ні Міхасёў, а дзед усіх дзяцей у мястэчку. Як казаў, не быў ён „такі стары”, бо толькі васьмідзесяцішасцігадовы (ой, якое ж доўгае слова!), і такі, як усе дзяды павінны быць — сівы, нават барадаты. Была ў яго калісьці і баба Люба, ды захварэла так моцна... Дзеці вельмі шкадавалі, што няма ў іх цяпер бабы Любы, якая частавала ўсіх грушкі-дзічкамі і пірагом, ткала каляровыя паяскі і ведала тысячы казак! Тысячы! Дзед Іван таксама ведаў казкі, ды не такія, што ў кніжках друкуюцца — пра цмокаў, бабаў-ягаў, гномаў, жалезных ваўкоў...

Ага, пра жалезнага ваўка казку ведаў, ды той воўк дык увогуле мала што жалезны быў, ды і лётаць умеў, насіў Яську-героя ў паднябессі...

Тэхніку добра ведаў дзед Іван, а ў ягонай пуньцы, куды і дзеці, як мы ўжо ўспомнілі, „звалакалі” ўсякую ўсячыну, таксама і жалезіва рознае, якое траплялася на дарозе, было ўсяго! Не пералічыш: і гайкі, і колы, і часткі гадзіннікаў, і камп’ютэрныя маніторы, радыёпрыёмнікі, якія яшчэ працавалі, час ад часу нават не чапанья таямніча папсквалі... „Гэта хвалі!” — тлумачыў тое папскванне ды бульканне дзед Іван. — Радыёпрыёмніку сумна, дык шукае суразмоўцы... там, далёка!” Падымаў сваю белую бараду дзед Іван, папраўляў акуляры

Магда Карчэўская з Беластока са сваім катом „Піяўкай”.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Уладзімір АРЛОЎ, Адкуль наш род

Князь Тур

Дагэтуль мы з вамі вялі гаворку пра тое, што адбывалася ў Полацкай дзяржаве. Але на абшары сучаснай Беларусі існавала яшчэ адно княства, праўда, ужо не такое буйное і магутнае, — Тураўскае.

Тураўскае княства ўзнікла на землях, дзе пасялілася славянскае племя дрыгавічоў. Першым вядомым нам князем тут быў брат полацкага ўладара Рагвалода. Яго звалі Тур.

„Адкуль узялося такое імя?” — можаце запытацца вы.

У той час у беларускіх лясах яшчэ вадзіліся туры — вялізныя дзікія

быкі з чорнай поўсцю і доўгімі, загнутымі наперад рагамі. Тур лічыўся самым дужым зверам, царом пушчаў. Таму продкі назвалі Турам аднаго са сваіх старажытных багоў, што кіраваў жыццём лясных жыхароў і дапамагаў паляўнічым вяртацца дадому са здабычаю.

На беразе Прыпяці, што цячэ на поўдні Беларусі, дрыгавічы пабудавалі сабе сталіцу. Па імені князя яна стала звацца Туравам. Упершыню летапіс кажа пра яго пад 980 годам. Гэта значыць, што Тураў — адзін з найстаражытнейшых беларускіх гарадоў. Яму, таксама як Полацку, Віцебску і Заслаўю, болей за тысячы гадоў.

(працяг будзе)

„Power Boys” у белліцэ!

6 кастрычніка г.г. у Гайнаўскім белліцэ, як штогод, адбыліся атрасіны першакласнікаў. Пра арганізацыю мерапрыемства клапаціліся пераважна дзяўчаты з II „б” класа, якія, дарэчы, большую ўвагу звярталі на сябе, чым на атрасаных першакласнікаў...

У час саборніцтваў у зале царыў адзін вялікі непарадак, якім ніхто не змог авалодаць. Публіцы найбольш падабаліся хлапечыя танцы (без кашуль!). Пасля прыйшоў час доўгачаканай дыскатэкі. Аднак музыку ўключалі юнакі, якія не ведалі, як не рабіць доўгіх перапынкаў паміж песнямі. Да ўсіх вярнуўся добры настрой, калі паявіліся хлопцы з „Power Boys”. Незабыў-

ныя ўражанні! Яны заспявалі шмат дыскапольных песень. Да таго мелі целаахоўнікаў, дзеля абароны ад закаханых у іх дзяўчат. Я і мае сяброўкі мелі вялікае шчасце, што даліся ў першы рад перад гэтымі знакамітымі артыстамі. Мы таксама захапляліся выкрунтасамі гэтых бойсаў. Аднак усё што добрае, хутка мінае... Канцэрт мусіў закончыцца (пэўна, яны недзе яшчэ выступалі), але дыскатэка працягвалася. Усё ж, паводле ўсіх удзельнікаў імпрэзы, цвіком праграмы былі гэтыя „Power Boys”.

П. К.

PS. Хлопцы з „Power Boys” шукаюць дзяўчат у свой гурт. Абавязкова прыгажунь!

Жыццё ёсць „куль” — прынамсі на сцэне. Спяваюць вакаліст гарадоцкай „Рімы” Андрэй Папаўскі і фельетаніст Міхась Сцяпанюк. Фота Ганны КАНДРАЦЮК

на гарбатым носе, і тычкаў пальцам проста ў неба. Іншыя людзі называлі старога, лагодна кажучы, дзіваком, лічылі яго несур’ёзным пенсіянерам, які забяўляецца, не меўшы іншага занятку. Дзед на пенсіі быў даўно. Казаў, тры войны перажыў, маленькім быў у далёкай Сібіры, пасля, вялікі ўжо, зноўку туды трапіў. Пра гэта не вельмі любіў расказваць, ці добра яму там было, ці кепска... Увогуле, не любіў наракаць, а, наадварот, умеў сусцешыць кожнага, хто зайшоў у ягоную хатку, дзе жыве з кнігамі і коцікам ды сабачкам, ці ў пуньку, дзе многа цікавага можна ўбачыць і зрабіць.

Павярнуў сваю памяншальную гайку Сонік, заехаў у дзедаву пуньку. Ледзь паспелі перад дажджом, які забубніў у бляшаны дах. Дзед

Іван нічагуткі не здзівіўся, убачыўшы пасярод ламачча супербліскуючую аўтамашыну. Тым больш, калі яна азвалася да яго па-беларуску.

— Ага, Сонік называешся, з планеты Макін! Спадзяваўся я, што ўрэшце ўбачу адтуль кагосьці. З пасланнем прыбываеш? Для ўсяго чалавецтва?

— Не, я проста так... з цікавасці.

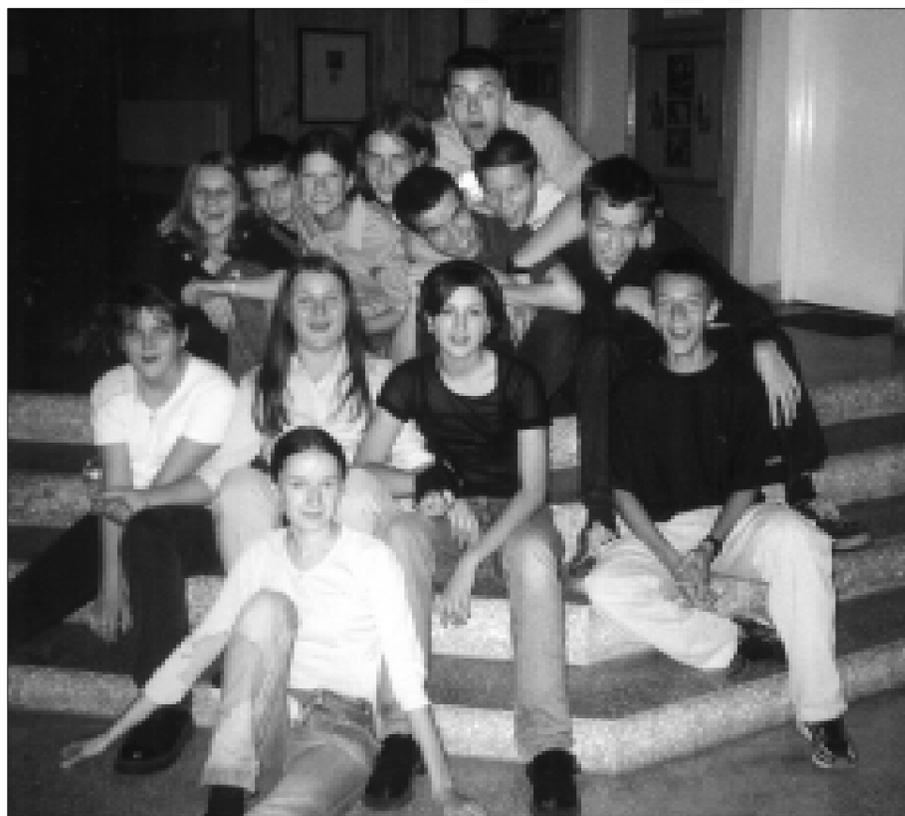
— А не страшна табе? — паглядзіў дзед Іван Соніка па капоце.

— На Зямлі рознае чакаць можа істоту іншую чым усе. Я добра ведаю... Казаў я ў свой час пра Вас, пісаў артыкулы, дык палічылі мяне за шаленца. Ой, дай, дакрануся да цябе яшчэ раз, а вы мяне ўшчыпніце, дзеткі, бо мне здаецца, што гэта сон...

(працяг будзе)

Міра ЛУКША

Не хачу іншых сяброў!

Ад першага верасня я вучуся ў Гайнаўскім беларускім ліцэі. Першыя дні былі для мяне тут... найгоршыя і найцяжэйшыя!

Калі 1 верасня я пайшла ў школу, усе ў класе былі для мяне незнаёмымі. Не было мне з кім пагаварыць, не ведала, з кім сесці за парту... Адным словам, вельмі дрэнна сябе тут адчувала. Усё думала: і мне тут прыйдзеца так мучыцца аж чатыры гады?!

Цяпер ведаю, што я вельмі памылілася. Нас у класе 33 вучні. Вядома, як у кожным класе — і ў нас няма ідэалаў. Усе маюць ці горшыя, ці лепшыя рысы характару. Але пры бліжэйшым знаёмстве я заўважыла, што ў класе ёсць шмат фэйных людзей.

Калі сябры даведаліся, што я пішу ў „Зорку”, а гэта было на ўроку

беларускай мовы, які вядзе спадарыня Іаланта Грыгарук, у класе ўспыхнула зацікаўленне. Настаўніца раздала нумар „Нівы”, у якім быў здымак, між іншым, са мной. Пасля, на ўроку, які адбываўся ў чытальні, частка вучняў зацікавілася старымі нумарамі „Зоркі”. Калегі заўважылі, што я часта з’яўлялася на яе старонках. Сказалі, што я абавязкова мушу напісаць у „Зорку” пра наш клас!

Мне сапраўды цяпер дурнавата, што я так спачатку падумала пра свой клас. Цяпер ён мне сапраўды падабаецца. Я яго не замяніла б на ніякі іншы!

Перадаю чытачам „Нівы” сардэчныя прывітанні ад I „д” класа Гайнаўскага белліцэя!

Анэта ГАЛІМСКАЯ

Польска-беларуская крыжаванка № 44

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы з наклееным кантрольным талонам на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

▼	Gryzda Jan	▼	Ada	Byk	Ikona	Punkt	▼
						Naród	
	Jarzębina	▶	▼	▼	▼	▼	
	Radykał	▶					
	Mak	Wyrzut	▶				📖
▶			📖	Nos	▶		
	Referat	▶					📖

Адказ на крыжаванку н-р 40: Васал, сук, нумар, прастуда, актыў, воўк, Яга, парадак. Суп, кроў, шанс, суткі, хамут, яр, лады, раўчак.

Узнагароды, запісныя кніжкі, выйгралі: **Ева Гіншт** і **Паўліна Герасімяк** з Гайнаўкі, **Іаанна Крышкавец** з Махнатага, **Юстына Юрчук** са Снежак, **Эмілька Антасюк** з Дубін, **Ева Калбасюк** з Войнаўкі, **Анджэліка Сельвясюк** з Бельска-Падляскага, **Марта Кузька** са Старога-Беразова. Віншуем.

Беларуская Швейцарыя

Ля возера Глубля.

Раніцай, пасля рытуальнай кавы, арганізуем вандроўку ў глыб запаведніка. Крайвід беларускага Паазер'я найлепш назіраць з самалёта. Малая карысць ад падарожжа на машыне — амаль усе азёры прыхаваныя за сцяной лесу і, едучы шашой ці лясной дарогай, іх не відаць. Дарэчы, ужо ад самага Маладзечна здавалася, што кружым безупынна па нейкім зачараваным лесе.

Першы адрэзак шляху па Беларускай Швейцарыі, возера Балдук, пераплываем лодкай. На другім беразе чакае нас сімпатычнае знаёмства са студэнтамі геаграфіі з Гомеля. Раней пабывалі яны тут на практыцы, сёлета ўжо ў шырэйшай кампаніі зноў вярнуліся ў гэты чароўны куток бацькаўшчыны. Праветрышца ад чарнобыльскай пошасці, адпачыць тут душой і цела. Нашы новыя сябры — людзі адкрытыя на новае знаёмства. Зразу прапанавалі нам дапамогу ў наведванні лясных нетраў, дзе чакалі нас адны цікавінкі і атракцыёны.

***

На гарбе шырокага прыазёрнага оза раскінута старая вёсачка Балдука. Цэлая як этнаграфічны запаведнік. Усе забудовы, платы, дахі — усё драўлянае. Натуральны колер драўлянай забудо-

вы сугучны колерам навакольнага лесу. У Балдуках цалкам вымерлі аўтастоны. Ад іх асталіся здзічэлыя сады з яблынямі і слівамі. Тут, так як і ў Вайшкунях, нанова пасяліліся дачнікі.

Ля хаткі з гонтавым дахам абскочылі нас сабакі. У сярэдзіне пачулася англійская мова. У Балдуках жыве студэнтка Оксфарда. Англічанка прыехала сюды, спецыяльна ў запаведнік „Блакiтныя азёры”, даследваць меч-траву. У хатцы яшчэ адна хата — расстаўленая палатка.

— Дзядзька з суседняй вёскі прывёў ёй сабаку, каб адна тут не баялася, — дадае гомельскі сябра. — Зараз англічанка адзіная „штодзённая” жыхарка вёскі.

***

Тутэйшы лес месцамі нагадвае Беларужскую пушчу. Кроны магутных дубоў, ліп і хвой цалкам закрываюць неба. Заповеднік „Блакiтныя азёры” створаны ў 1972 годзе для зберажэння ўнікальнага ўзгорыста-азёрнага прыроднага комплексу. Парк займае плошчу 1,5 тысячы гектараў. Камавыя ўзгоркі і озаўя грады перамяжоўваюцца глыбокімі, запоўненымі вадой упадзінамі. Іх вышыня сягае часта за 200 метраў, розніца паміж іх адноснай вышыняй 50-60 метраў. Ляс-

ной, ледзь пратаптанай сцежкай дабіваемся да ракі Страчы. У ёй блакітная, ледзь не сіняя вада. Чыстая і жывая, сапраўдны цуд у прыродзе. Замест кладкі — паваленая хвойка.

— За нішто ў свеце я не перайду гэтай рэчкі! — у нашай кампаніі ўспыхла паніка. Найбольш перажывала аўтарка гэтых радкоў. Аднак за намовай гомельскіх „акрабатаў” і гімназісткі Цалінкі, якой хада па дрэве здалася добрай гульнёй, я перамагла сваю фобію. У канцы так спадабалася, што хацелася яшчэ некалькі разоў перайсці туды-сюды блакітную Страчу. За радай сяброў з Гомеля мы падтрымоўваліся здаровай тынінай, апіраючыся ў дно ракі. Прыгода на Страчы запамяталася як найбольшы экатурыстычны атракцыён Беларусі!

***

Назоў запаведніка ўзяты ад інтэнсіўнага колеру азёр. Аднак памыляецца той, хто думае, што ўва ўсіх азёрах вада блакітная. Амаль кожнае з іх мае сваё характэрнае адценне. Балдук у залежнасці ад неба мяняе свой колер — раз яно блакітнае, раз шэрае, іншы раз — зялёнае, багонныя азёрцы, у якіх салоная вада, маюць колер карычневы, Глубелька ў сваю чаргу вабіць туркусным колерам. На возеры знаходзяцца плаваючыя астравы. Тут сустранем рэдкія віды раслін: кураслеп лясны, чарнакорань Рупрэхта, ворлік звычайны, тут адзінае ў Беларусі месца, дзе расце тая меч-траву. У самым запаведніку сустранем за сорок рэдкіх відаў раслін — між іншым мнаганожку звычайную, цюльпан лясны, гайнік цёмны і венырын чаравічак.

Непадалёк Глубелькі — другое вялікае возера Глубля, якое ў сваю чаргу —

смагдавае. Падняўшыся на панарамную тэрасу на гары, мы любаваліся відам Глублі, Глубелькі, Ячменца і былых сажалак Альшэўскага маёнтка. Разнавідныя адценні вады, стыхійная краса лесу, гоман птушак наводзілі „абалдзіцельны” настрой.

***

Вандруючы озаўямі градамі і далінамі Беларускай Швейцарыі, мы смакавалі яшчэ адну беларускую страць — збіранне грыбоў. Тут ужо побач сцяжыны расла процьма грыбоў: баравікоў, чырвонагалоўцаў, сыраежак, заячых грыбоў. Як нашчадкі пушчанскіх продкаў, з небывалай асалодай віталі мы кожны новы грыбок. Не менш энтузіястычна рэагавалі сябры з Гомеля. Як ніколі мы адчувалі супольны карань нашай жыццёвай мінуўшчыны, моцна назначаны лясным пейзажам.

У самым запаведніку, ля азёраў, дзе нават падрыхтаванае месца для турыстаў, мы не сустрэлі жывой душы. Крыху здзіўляла абыякавасць для гэтага чыстага і прыгожага месца. З другога боку — не хацелася тут бачыць бяздумных турыстаў, зрываючых венерыны чаравічкі. На палатачным полі, быццам перасцярога, стаяў драўляны метровы баравік.

— Чаго толькі не прыдумае беларускі ляснік?! — задзіваваліся мы. Гэты велічны грыб нагадваў мемурыял, пастаўлены ў гонар усіх сарваных братоў-баравікоў.

Грыбная тэма і моўныя архаізмы тыпу „пайшоў па грыб” яшчэ мацней вярталі памяць пушчанскіх продкаў. Нават гамельчукі, раней рускамоўныя, прамовілі па-беларуску.

Ганна КАНДРАЦЮК
Фота аўтара

Са студэнтамі геаграфіі з Гомеля.

Не адным хлебом жыве чалавек...

Першая маршалкоўская

Лаўрэаты: (злева) А. Струмiла, Э. Врачынская, М. Налэнч-Несялюўскі.

З ліку дваццаці дзевяці кандыдуючых асоб і ўстаноў на ўзнагароду ў галіне культуры, устаноўленую маршалкам Падляшскага ваяводства, першымі лаўрэатамі гэтай новай узнагароды сталі Эва Врачынская, Марцін Налэнч-Неся-

люўскі і прафесар Анджэй Струмiла. Статуэтку паводле праекта беластоцкай мастачкі Марыі Джугалы-Сабацінскай, граматы і грашовыя ўзнагароды ўручыў лаўрэатам маршалак Славамір Згжыва.

Сярод прадстаўленых да ўзнагароды былі м.інш. паэтка Надзея Артымовіч, мастак Лявон Тарасэвіч, дырэктар Падляшскай бібліятэкі, паэт Ян Леанчук. Камісія для разгляду кандыдатур (членам камісіі была м.інш. Валянціна Швед), устаноўленая маршалкам, брала пад увагу дзейнасць мастацкую, у галіне захоўвання і распаўсюджвання культурных каштоўнасцей.

— Гэта ўзнагарода — уганараванне маёй амаль 25-гадовай працы ў музейнай справе, — сказала кіраўнік філіяла Падляшскага музея ў Тыкоціне Эва Врачынская. Яна, вельмі сціплая, ціхая асоба, тыповы карпатлівы працаўнік, які сам не дбае пра тое, каб яго заўважалі і паказвалі; шчаслівы, што ўдаецца паказаць людзям тое, чым варта пахваліцца ў малой айчыне. Да ўзнагароды запрапанавалі яе Падляшскі музей. Тыкоцін — мясціна цікавая, з вельмі арыгінальнымі людзьмі (працягваюць традыцыю народнага польска-яўрэйскага тэатра, вельмі багаты і цікавы музей у сінагозе і талмудысцкім доме — абавязкова наведайце месца працы спадарыні Эвы!).

Дырэктар Марцін Налэнч-Несялюўскі, кашуб, у Беластоку ад чатырох гадоў. Падлясянінам адчувае сябе ўсё больш; вельмі ўдзячны за тое, што даверылі яму адказную працу кіравання

Беластоцкай філармоніяй. Квартэт з філармоніі „Накцюрн”, вельмі прыгожа аздобіў урачыстасць; ён, працуючы толькі два гады, славыты ўжо ў Польшчы і за мяжой.

Прафесар Анджэй Струмiла з гумарам сцвердзіў:

— Я не такі ўпэўнены, што з усёй гэтай выдатнай грамадкі якраз я ўдастоіўся такога вылучэння. Ну, што ж, у краіне рыначнай гаспадаркі... усё магчыма! — і прызнаўся: — Папраўдзе, Падляшша — не мая радзіма. Магілы маіх продкаў рассяяны на Літве, на Магілёўшчыне, на Міншчыне, на Віцебшчыне... Але пакахаў я сваю прыёмную радзіму, Падляшша. За цудоўныя краявіды, за лёсы складаныя, за людзей, якіх меў шчасце сустрэць і пазнаць. Спісак іх быў бы доўгі. Сярод іх — Лявон Тарасэвіч, непакорны Сакрат Яновіч, нястомны Вальдэмар Смашч, гісторык Адам Даброньскі, фатограф Віктар Волкаў...

Маршалак прызначыў таксама спецыяльныя творчыя стыпендыі на 2001 год: Тэрэзе Пардо — у галіне захоўвання культурных каштоўнасцей, Яцку Альханюўскаму — у галіне мастацтва і Юзафу Катовічу — у галіне распаўсюджвання культуры.

Міра ЛУКША
Фота аўтара

Нечаканая радасць

У час прыхадскога свята іконы Божай Маці „Нечаканая радасць”, якое сёлета адзначалася 15 кастрычніка, у Свята-Троіцкім саборы ў Гайнаўцы сабралася многа вернікаў. Усяначное багаслужэнне і Святую Літургію ўзначальваў Яго Блажэнства мітрапаліт Варшаўскі і ўсяе Польшчы Сава ў саслужэнні епіскапа Гайнаўскага Мірана і многіх святароў з Варшаўска-Бельскай і Беластоцка-Гданьскай епархій. Ікона Божай Маці „Нечаканая радасць” звязана была яшчэ са старой драўлянай царквой, пабудаванай у 1942 годзе. З таго часу Багародзіца стала апякункай Гайнаўскага прыхода. Важнейшыя падзеі ў жыцці прыхода і пабудове сабора адзначаліся ў дзень свята іконы.

Памілаванне грэшніка

Ікона Божай Маці „Нечаканая радасць” прадстаўляе чалавека, які моліцца перад воблікамі Божай Маці

і Хрыста. У сваім жыцці ён разбойнічаў, але адначасна маліўся перад іконай Багародзіцы. Гасподзь памілаваў яго за малітвы Сваёй Маці і, ачышчаны ад грахоў, стаў ён праведным слугам Божым. Пра ікону расказаў мітрапаліт Сава, заклікаючы сабраных да гарачых малітваў да Багародзіцы і Збавіцеля з надзеяй на выслуханне просьбаў. Вернікі маліліся перад дзвюма іконамі „Нечаканая радасць”. Першая — заалтарная чудатворная ікона са старой драўлянай царквы знаходзіцца ўвесь час у саборы і даступна яна для вернікаў, а другую — малую чудатворную ікону, прывезеную з Масквы, выносяць толькі ў час святкаванняў і таму многа людзей прыходзіць да яе прыкланіцца.

З гісторыі прыхода

Хаця ў 1925 годзе ў прыватнай хаце, што знаходзілася па вуліцы 3-га Мая, паўстала ў Гайнаўцы першая праваслаўная капліца, то на ўзнікнен-

не правасаўнага прыхода трэба было чакаць яшчэ 17 гадоў. Паўстаў ён у Гайнаўцы 26 мая 1942 года, а яго першым душпастырам і будаўнічым драўлянай царквы быў айцец Серафім Жалезняковіч, які служыў у Гайнаўцы аж да 1951 года. Раней гайнаўскія вернікі належалі прыходу ў Дубінах, а жыхары вёсак Горнае і Дольнае, якія цяпер уваходзяць у склад Гайнаўскай парафіі, хадзілі маліцца ў Новаберазова. На новую царкву прызначаны былі драўляныя будынкі надлясніцтва, у якіх раней былі вайсковыя казармы. Пасля паўгадовых няспынных прац у пачатку кастрычніка 1942 года пабудавана была драўляная царква. Яе асвяшчэнне адбылося 11 кастрычніка, у час святкаванняў, прысвечаных іконе Божай Маці „Нечаканая радасць”. У 1944 годзе выканана была новая ікона Божай Маці „Нечаканая радасць”, якую памясцілі ў алтарнай частцы царквы, за прастолам. Калі асвяшчалі новую ікону, вырашылі, што святкаванні ў яе гонар стануць прыхадскім святам, якое спачатку адзначалася 11 кастрычніка (28 верасня паводле строга стылю), а з 1953 года святкуецца ў першую нядзелю пасля свята апостала Іаана Багаслова (26 верасня паводле старога стылю).

Будова Свята-Троіцкага сабора

У 1951 годзе айца Серафіма Жалезняковіча, які стаў рэктарам Духоўнай семінарыі ў Варшаве, замясціў айцец Антоній Дзевятоўскі, які застаўся ў памяці прыхаджан як будаўнічы Свята-Троіцкага сабора і трох іншых праваслаўных храмаў: цэркваў у Арэшкаве і на гайнаўскіх могілках ды капліцы па вуліцы Горная. Задума будаваць сабор паўстала ў 1971 годзе, а ў красавіку 1973 года распачаліся падрыхтоўчыя працы. Багаслужэнне, у час якога Яго Блажэнства мітрапаліт Ва-

сілій асвяціў плошчу пад будову і ўмураваў краевугольны камень, зноў адбылося ў час святкаванняў у гонар іконы „Нечаканая радасць”. Будаваць царкву памагалі вікарныя а. Ляонцій Тафілюк і а. Міхаіл Негярэвіч ды іншыя святары і мноства прыхаджан, якія вельмі ахвотна ўключаліся ў будаўнічыя работы. На рэалізацыю праекта, якога аўтарам быў архітэктар праф. Аляксандр Грыгаровіч, выкладчык Познаньскага політэхнічнага інстытута, сродкі збіраліся ад гайнавян, жыхароў Беластоцчыны і замежных спонсараў. Фармальнае заканчэнне будовы адбылося ў 1992 годзе і прымеркавана было да святкавання іконы „Нечаканая радасць”, а адзін з трох асвяшчальных тады алтароў быў выкананы ў гонар гэтай жа іконы. Вернікаў у сабор прыцягваюць таксама непаўторная архітэктура, цікавыя фрэскі і шматлікія часціцы мошчаў святых, якія пасля вялікіх турбот прывозіў у Гайнаўку пакойны ўжо (памёр у 1995 годзе) настояцель Антоній Дзевятоўскі. Трэба яшчэ згадаць, што ў час царкоўных святкаванняў з-за алтара выносяцца драўляны крыж з часціцай з Гасподняга крыжа, часціцы мошчаў св. Іаана Хрысціцеля, св. праведнай Анны, св. апосталаў Андрэя, Лукі, св. велікамучаніка Георгія, св. чудатворца Панцеляймона і многіх іншых святых, якія прывезены былі сюды з Афона, Святой Зямлі і манастыроў Расіі. Сабор, велічынёй 15 тыс. м³ можа памясціць 5 тыс. асоб, а з ліку 7 алтароў адзін знаходзіцца звонку і прадбачаны для багаслужэнняў пад адкрытым небам.

Вечарам перад чудатворнымі іконамі адслужаны быў акафіст да Багародзіцы. Зараз ён служыцца кожную другую пятніцу.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Сустрэча апісваючых шчасце

Паэтычныя... прыгрэўкі

„Вядома, позняя восень... І сонейка так ужо не грэе. Бо не ідзе ўжо да Пятра і Паўла, але да святога Андрэя” — гэта з новага верша Надзі Дудзік з Гарадка, ці не найстарэйшай паэтэсы Падляшскага ваяводства, якая дома не сядзіць, а ездзіць на ўсе імпрэзы, выдуманая Казімежам Максіміліянам Дэркоўскім — а то „Растопы”, а то „Сенакосы”, а то „Замаразкі”... Цяпер з унучкай прыехала, для апекі. „Мы ж вас не пакінулі б, апекаваліся б, як роднай бабкай!” — усміхаецца пані Барбара Пахольская, віцэ-дырэктар Ваяводскага асяродка анімацыі культуры, адказная за выданні, друк і „ўсіх паэтаў” у Падляшскім ваяводстве (на жаль, асяродкі культуры Сувальшчыны і Ломжыншчыны маўчаць пра сваіх творцаў). Сёння прыехалі мы ў Ліпск над Бобрай (Бэбжай). Бурмістр Ліцьвінка, хоць сёння чатырохсотгадовы Ліпск прымае ўдзел у нейкім міжгмінным турніры, прыйшоў нас прывітаць і запрасіць у Рэгіянальны музей і ў Дом культуры, на паэтычнае свята. Было вельмі файна — запрасілі, паслухалі, накармілі... Усюды стараюцца добра прыняць паэтаў-аматараў (сярод іх ёсць ужо аўтары з дасягненнямі, творцы-юбіляры, такія як, напрыклад, Альжбета Данішэўская). Ці то Нурэц, ці Кнышын, ці Гарадок... І іншыя мясціны ў краіне.

Пра народную паэтку Данішэўскую калісь сказала верш у Любліне Надзя Дудзік: „Гэта Данішэўская Альжбета ўчыніла, што стала я паэткай...” Сёння ўспамінае яго, верш той, і хвалюецца: то ж той пан у камісіі, ну, зусім бесталковы быў, казаў: „Ladny wierszyk, ale czy pani nie może go przelożyć na język polski?!” Ён жа страціць і рытм, і рыфму! — тлумачыла „пану ад паэзіі” старажылка, а ён, што і „белым вершам” людзі пішуць. Вядома, гэтак не адкажа ні спадарыня Бася, ні спадар Казімеж. Нікому — ні старым, ні маладым („мы не глядаем у пашпарт”).

Пачалося чытанне паэзіі. Ад Зянона Рахвальскага з Краснаполя, Валі Янюк з Гайнаўкі. Чыталі па два творы. Як напісала Ванда Карніловіч, „усе з торбай вершаў поўнай”, „белагаловы вясковыя ў блузках карункавых і раць вусатая паэтаў”. Валянціна Гамэр, Надзя Кулікоўская з Супрасля, Ян Бараноўскі з Дубровы, Эдмунд Чаламей, Януш Кулеша з Замбрава, сатырык Збігнеў Вайдык — бывалец Сібіры, Рэгіна Кантарская, вядомы афарыст Казімір Сламінскі, маладзенькая Агнешка Бандзінская з Саколкі, Генрык Станкевіч з Гарасімавіч, Анатоліюш Явароўскі, Валенты Зыгфрыд Паплаўскі, медсястра Бажэна Ева Яканчук, Крысціна Пэркоўская, Галена Руднік з Беластока, Міхал Сінла з палачкай, Тамаш Краўчук з Кнышына... Двух

Грамадка апісваючых тое, „што ў душы ім іграе”, над музеем у Ліпску.

паэтаў, з Гродзеншчыны, немаладых... студэнтаў (у Беластоку) — Антон Хомчук і Лявон Подлях — якія чыталі свае вершы па-польску, але звярнуліся да мяне пасля на прыгожай беларушчыне. І, вядома, Надзя Дудзік і Ніна Цыванюк — паэтка беларускія, нашы. І верш мне напісаўся, які я прысвяціла ім якраз — гродзенцам і гарадчанкам. Хвалювалася, чытаючы яго, як на ніякім іншым форуме, дзе мне прыходзілася выступаць:

*Людзі награнічча п'юць з крыніцы
не аднае.*

*Дожджэ шматкропельны палівае
іх нівы.*

І плён з іх палеткаў — багаты.

*І ўсюды іх дом і святліца для гасцей
адкрыта.*

Ціха за акном падала лісце, грэла ласкавае сонца. Якія тут замаразкі! „Прыгрэўкі!” Цёпла на душы.

— На сустрэчах з людзьмі такімі як вы (як мы — паправіўся), — сказаў узрушаны К. М. Дэркоўскі. — Ухваляеце, вяртаючыся, у дзяцінства, сваю мясціну, роднае. Шукаеце чалавека, кажаце пра праўду, прыгажосць, надзею, справядлівасць. Пішыце пра свой дом, ігрушу, вёску, роднае... Ці еўрасаюзны каток нам культуру мае знішчыць?! **Міра ЛУКША**

Фота аўтара

Такое жыццё

Успаміны **Вольгі ШАФРАН**, нараджанай у 1924 годзе, пра прымусовыя работы ў Нямеччыне.

Вольга Шафран (злева) з сяброўкай.

Я нарадзілася 15 мая 1924 года ў Агародніках. Бацька быў дзяком, маці рабіла ўсё ў хаце, а брат Андруша, старэйшы за мяне на 5 гадоў, вучыўся ў школе ў Пасынках.

Калі настала вайна і прыйшлі немцы, нам стала цяжка жыць. Ніхто не адзываўся, бо ўсе баяліся. Майго брата ў рускую армію ўзялі, а за маіх равеснікаў упомніліся немцы.

Добра памятаю той дзень, калі солтыс прыйшоў і сказаў: „Ну, Оля, збірайся! У Германію на работу паедзеш”. Паліліся слёзы ў мамы, заплакаў ціха бацька, прытуліў мяне да сябе і сказаў:

— Гасподняя воля, дзіцятка. Вайна забрала Андрушу і цяпер забірае цябе... Такое жыццё...

У той час мне было 19 гадоў. Маладую дзяўчыну, а папраўдзе яшчэ дзіця, забралі ад бацькоў. Ніхто не супрацівіўся, ніхто не заступіўся за мною. Цяжка і страшна было адыходзіць з дому.

З Агароднік мяне адну ўзялі на работу. Памятаю, што была яшчэ адна дзяўчына з Відава — Каця. Завезлі нас у Бельск, на станцыю, а там... змра людзей: і дзяўчат, і хлопцаў. Загнал нас у вагоны і як свіней паўпіхвалі. Сталі дзяўчаты плакаць, крычаць што няма

чым дыхаць. Добра што я не стаяла пры дзвярах. Ускочыў да нас немец, выцягнуў Жэню з Курашава і цвікнуў яе па сцягне. Пырнула кроў. Ой, пакалечыў лазою ёй ногі. Тады ўсе памоўклі.

Ехалі мы так адзін дзень. Спыніліся ў лесе на станцыі — не знаю, дзе гэта было. Ад станцыі жандары гналі нас гадзіны тры. Дайшлі мы да старой хаты ў лесе. На нагах пухіры, усе галодныя, прамоклыя ад дажджу, дзяўчыны плачуць. Жандары казалі нам класціся спаць. Дзе? На зямлі! Клунак пад галаву і спі. Ой, якое то спанне было!

Раніцай у 4 гадзіны жандары забралі нас. Падставілі вазы і завезлі нас у арбайтсамт. Адтуль нас забралі ў Зенцбург (Голдап). Там я была доўга — тыдзень. Трапіла ў шпіталь. Калі не было ўжо нічога есці, адна немка дала нам яйкі. Я з'ела тры штукі і атруцілася. Са мною ляжала дзяўчына з Пасынак. Яна мела гнойныя раны на нагах. Раздзірала іх яна — ніхто не бачыў — да крыві, а як прыходзіў нямецкі доктар, яна гаварыла, што гэта невылечная сямейная хвароба. Праз нейкі час яе адпусцілі дадому. А мне давалі нейкае малачко на страўнік, рабілі прасвятленні і вылечылі. Са шпітала забраў мяне баўэр Орхман. Хата ў яго была мураваная, прыгожая. Ля дарогі стаяла. Ён жыў са сваёй 70-гадовай бабуляй Умай (Уршуляй). Добрая яна была, ніколі не крычала, не біла, яшчэ і пагаварыць можна з ёю было. Часта вечарам, як усё ў полі і каля хаты я зрабіла, яна клікала мяне да сябе. Мы гаварылі пра ўсё. Яна раскавала пра сябе, сваіх дзяцей, пра сына, які быў у арміі і які загінуў у Расіі. Пра тое, як сынавая захварэла сухотамі, калі даведлася пра смерць свайго мужа, пра 2-гадовага ўнука. Бывала, што калі я заплачу і ўспомню бацькоў, то і яна заплача, пацешыць. „Ольга! — гаварыла яна, — я не вінаватая ў тым. Гэта Гітлер! Цераз яго я сына страціла, а ты — бацькоў!”

Баўэр быў востры і строгі. Аднак не біў ніколі. Сказанае ім лічылася святым. Усе яго баяліся. Раз я ўпала са сходаў, бачу, костка пухне ў вачах. Баліць! Не магу ўстаць, плачу, а ён гаворыць: „Ольга! Нічога не сталася. Зажыве хутка. Але ты не лянься, работа чакае”. І так костка зраслася нядобра і да сённяшняга дня яна выглядае брыдка.

У фальварку я рабіла ўсё. Працавала ў хаце, даіла шэсць кароў, палала

агарод і ў полі для мяне таксама была работа. Бывала і так, што ў нядзелю бульбу ці сена ўбіралі. Перад Вялікаднем папрасіла я пана даць мне водпуск, а ён адказаў: „Не, нідзе не паедзеш! Я цябе, Ольга, пушчу дадому, а ты яшчэ ў партызаны пойдзеш! Не!” Плач і просьбы не памаглі. Свята я правяла ў фальварку.

Аднойчы Ума спытала мяне, чаму я святкую інакш, чым яна, паколькі Ісус Хрыстос адзін на свеце. „Я не ведаю”, — адказала я.

Калі падоходзілі рускія, немцы сталі ўцякаць. Уцякалі тыя, што за сабою грэх чулі. Але не ўсе. Бывала, што заставаліся цэлыя сем'і.

Фронт наблізіўся да нас. Днём і ноччу гудзелі самалёты. На небе як вароны выглядалі: чорныя, бліскучыя.

Усе баяліся. Адна дзяўчына з Браньска, якая часам памагала ў нас, уцякла. Я тады ў плач. Што рабіць? Асталася я сама. Куды пайсці, як дабрацца да хаты?

У тыя дні Ума часта плакала і прасіла мяне: „Ольга! застанься, ты для мяне як дачка. Застанься”. Я не магла гэтага зрабіць. Узяла я ў рукі клунак і пайшла на дарогу. Іду, іду, слёзы пльывуць. Страх здымае. Бачу, едзе хтось. Падняла я руку. Спыніліся. Гэта былі ўкраінцы — мужчына, яго жонка і двое дзяцей. Даехалі мы да Нікаляйкен (Мікалайкі), а там нас затрымалі рускія.

Бачу, стаяць там дзяўчаты, можа і сто іх было. Рускія хацелі іх да сябе на работу ўзяць, бо хтось бялізну мусіў ім мыць. Падоходзяць да мяне і кажуць: „Злазь з воза хутка і ставай у групу”. Я стала плакаць. Глянула ўбок, бачу, ідзе якісь пажылы мужчына. Падбегла я да яго і гавару: „Я не прыехала туды сама, дабравольна. Мяне забралі ад старых бацькоў. Мой брат тут з вамі ваюе, а мяне хочучь тут аставіць. Дазвольце мне паехаць дадому, пабачыць бацькоў. Малю вас”. Глянуў ён на мяне, паглядзіў па твары і сказаў: „Сядай, дачка, на воз і едзь дадому!” Я схапіла яго руку, хачу пацалаваць, падзякаваць, а ён яе забірае і гаворыць: „Паспяшыся, дзіця! Бацькі чакаюць. Шчаслівай дарогі!”

Села я на воз, памахала яму рукой і паехала. Потым часта я за гэтага маёра малілася. Каб не ён, я не вярнула б да хаты.

Даехалі мы да Аленштэйна (Ольштына). Там ўкраінцам забралі коней і пагрузілі ў вагон. Поездам даехалі мы

маць: адкуль назва вёскі? Пад кастрычніцкім сонейкам грэюцца на лаўцы пенсіянеркі. Заходжу да солтыса Мікалая Кандрацока, распытваю пра вёску.

Лянева налічвае каля 55 кілометраў, пад якімі пражывае каля 100 душ. Ёсць дужо пустых хат. З самой гаспадаркі ўтрымоўваецца тут 8 чалавек; ніхто з іх не займаецца сельскагаспадарчай спецыялізацыяй. І пенсіянеры, якія перапінсалі зямлю на дзяцей, абрабляюць яе. А аблагодзіць поўна.

У вёсцы сям'ера школьнікаў і больш не прадбачаецца. Вёска старая, як свет. Моладзі няма, толькі траіх *старэйшых бычкоў*, якія толькі гной выкідаюць.

У вёсцы 19 трактароў, 5 самаходаў, 4 кані. Свіней вельмі мала, не аплачваецца трымаць. І кароў найчасцей па адной трымаюць. Тыя пенсіянеры, што здалі зямлю, нічога не трымаюць. У Ляневе ёсць пункт прыёму малака. Слаба там плацяць, але каб не тое, то і зусім кароў не было б.

Ёсць такія гаспадары, што не заворваюць зямлі. Няма збыту, няма за што грошай браць. З таго ўсяго некаторыя п'юць

ў Беластанок. Там я знайшла дзяўчат з Мякішаў, з якімі знаёмая была раней.

Як дастацца дадому? Не было нават грошай на транспарт. Пайшлі мы пехатою. Па дарозе адна жанчына запрасіла нас на гарбату і параіла пайсці на шашу. Там спынілі мы самаход, які даўз нас у Бельск. Я падумала пайсці да маёй цёткі ў Відава.

Пачало змяркаць і я не дайшла б да Агароднік. Іду, страх знімае. Ноч настае. Бачу, выходзіць мужчына і пытае: „Чыя ты?” Я адказала, што Багінскага. А ён тады: „Дзіця, хадзі да нас, пераначуеш, я добра ведаю твайго бацьку”. „Не, дзякую — пайду да Відава да цёткі Пелагеі. Дзякую!”

Пайшла я далей. Даходжу я да могілак — страх! Падб'ягае да мяне малая дзяўчынка і пытае: „Хто ты?” — „Оля”, — адказваю. „Мама, мама, Оля прыйшла”, — пачала крычаць малая. З хаты выбегла жанчына, бачу, цётка Пелагея. Забрала яна мяне да сябе, накарміла і выслухала маёй аповесці. Паплакалі мы пры гэтым нямаля.

Раніцай паслала свае дочки да майго бацькі ў Агароднікі. Прыехаў ён на мяне ў сем гадзін.

Да канца жыцця не забуду хвіліны, калі глянуў ён на мяне і прытуліў: „Оля, Оля, дзіцятка, — заплакаў, — як добра, што ты знайшлася”.

Паехалі мы да хаты. А там мама плача, прытуляе, цалуе. Насходзілася людзей, усе вітаюць, а я не магу адарвацца ад мамы.

Радасць мая не трывала доўга. Тры месяцы потым мы даведліся, што загінуў мой брат Андруша. Яго забілі 5 мая 1945 года пад Берлінам. Чатыры дні перад канцом вайны. Чатыры дні! Бедны хлопец...

У лістах да бацькоў пісаў: „Шукаю я Олю, пытаю дзяўчат, ніхто не ведае, дзе яна. Каб яшчэ пабачыць яе, маю Олю”. Не пабачыў ён мяне. Ад гэтага моманту прайшло ўжо многа гадоў, а часамі, як падумаю аб Андрушу, пайду, гляну на яго фатаграфію, заплачу... Цяжка мне без яго, без бацькоў...

Ой, цяжкае жыццё. Як успомніш — слёзы пльывуць... Гора і няшчасце, смерць і нянавісьць былі ўсюды. Той час, калі я была ў Нямеччыне — 1 год і 9 месяцаў — засеў у памяці глыбока. Перажыць, пабачыць бацькоў, брата — гэта былі мае мары. Дзве споўніліся, але брата я ўжо не пабачыла... Шкада... Такое жыццё...

Паўліна ШАФРАН

У Курашаве і Ляневе

[1 *працяг*]

гаспадароў, разам з пенсіянерамі, дастаўляе малако ў мясцовы пункт скупкі. Ёсць шэсць садаўнікоў, якія маюць па больш як 2 гектары саду; адзін мае 4 га і яшчэ дасаджае тры. Два гаспадары займаюцца гадоўляй свіней. Чатырох гаспадароў трымае коз; адзін з іх мае 15 і яшчэ хоча павялічыць статак да 30 штук. Трымаюць яшчэ людзі па некалькі авечак.

У вёсцы не больш як 10 коней. Калі згадка пра трактары — няма такога гаспадара, каб не меў; нават пенсіянеры, што поле паздавалі, маюць. Найбольш у вёсцы „трышчатак” і „Владзімірцаў”, некалькі „шасцідзсятак”, 3 „Зэтары”, два „ЮМЗы”. Многа самаходаў — усе маладыя маюць, хаця наракаюць, што кепска.

Адзін гаспадар вырасіць кукурузу на 8 гектарах, адзін меў 2 га фасолі, іншыя сеюць пшаніцу і садзяць буракі.

Усе зямельныя ўгодкі дрэнажаваны. Калісь, напрыклад, на ўрочышчы Сле-

патоўка бяда была, людзі тапіліся, а цяпер — супердобра!

Усім ахвотным, нават на каленнях, правялі тэлефоны. І водаправод таксама — яшчэ пракладваюць ва ўрочышчы Гальгота і Выжар. У гэтай справе ёсць пэўныя складанасці — добра было б, каб усім ваду, каб тыя, што яшчэ не маюць яе, сарганізаваліся.

Кавалераў, якія ўжо не пажэняцца — каля дзясці, а дзевак няма — у горад выходзяць, а на вёску не хочучь.

Аўтобусаў праз вёску мала ездзіць, бо пустыя. Няма аўтобуснай сувязі з гмінай. Да лекара людзі ездзіць у Новаберазова, бо туды ездзіць аўтобус, і ў Чыжы, бо там тры разы ў тыдзень прымае супердантыстка, *вельмі тывемна*.

Калі пакідаў я Курашава, у вёску ўязджала паліцэйская машына з клеткай...

З Курашава накіраваўся я праз Лушчы спапялялымі ад сушы дарогамі ў Лянева. Недзе ў свеце адбываецца цывілізацыйная гонка, а ў Ляневе... Пад-

Музейны фонд

Грамадскі камітэт пабудовы Музея і асяродка беларускай культуры ў Гайнаўцы праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні на пабудову музея (у польскай і замежнай валютах) просім пералічваць на рахунак: **PKO BP Oddział w Hajnówce, nr konta: 5627-5454-132.**

Жыхары Беларусі могуць уплачваць ахвяраванні на рахунак **141713** у Рэспубліканскім жылсабанку горада Мінска.

Спіс чарговых ахвяравальнікаў:

4 943.	Дары сабраныя ў скарбонку 27.07.2000 г.	85,00 зл.
4 944.	Зіновій Галёнка (Варшава)	20,00 зл.
4 945.	Дары сабраныя ў скарбонку 25.08.2000 г.	80,73 зл.
4 946.	Праўленне аддзела БГКТ у Гайнаўцы	100,00 зл.
4 947.	Рэната Бэссэр-Паўлоўская (Прусоцін)	40,00 зл.
4 948.	Дар у скарбонку на выстаўцы „Цэрквы Беласточчыны”	2 дол. ЗША
4 949.	Дары сабраныя ў скарбонку на выстаўцы „Цэрквы Беласточчыны”	145,80 зл.
4 950.	Марк Ляшчык (Беласток)	20,00 зл.
4 951.	Міхал Дулько (Белавежа)	20,00 зл.
4 952.	Пачатковая школа ў Семяноўцы	60,00 зл.
4 953.	Ян Хіліманюк (Гайнаўка)	30,00 зл.
4 954.	Ян Ляшчук (Гайнаўка)	10,00 зл.
4 955.	Зіновій Галёнка (Варшава)	24,00 зл.
4 956.	Міраслава Лукша (Беласток)	20,00 зл.
4 957.	Яўгенія Палоцкая (Беласток)	20,00 зл.
4 958.	Радаслаў Лукша-Маціевіч (Беласток)	10,00 зл.
4 959.	Марыя Федарук (Беласток)	20,00 зл.
4 960.	Аляксандр Максімоў (Беласток)	20,00 зл.
4 961.	Галіна Рамашка (Беласток)	20,00 зл.
4 962.	Віталь Луба (Беласток)	20,00 зл.
4 963.	Паўліна Шафран (Бельск-Падляшскі)	20,00 зл.
4 964.	Ада Чачуга (Беласток)	20,00 зл.
4 965.	Гражына Харытанюк (Бельск-Падляшскі)	15,00 зл.
4 966.	Аляксандр Вярбіцкі (Беласток)	20,00 зл.
4 967.	Ганна Кандрацюк-Свярубская (Беласток)	20,00 зл.
4 968.	Уладзімір Сідарук (Кузава)	10,00 зл.
4 969.	Яўген Мірановіч (Беласток)	20,00 зл.
4 970.	Віктар Бура (Гайнаўка); уплаціў другі раз	20,00 зл.
4 971.	Галіна Маліш (Гайнаўка)	10,00 зл.

Дзякуем.

Наш адрас: **Spoleczny Komitet Budowy Muzeum i Ośrodka Kultury Białoruskiej, 17-200 Hajnówka, ul. 3 Maja 42, tel. (085) 682 28 89.**

ВЕР — НЕ ВЕР

Астроне, звяртаюся я да цябе з просьбай, каб ты разгадаў мае сны. Непакояць яны мяне, пэўна, нядобрае прадвясчаюць.

Аднойчы разбудзіў уначы мяне такі сон. Быццам ноч, я прачынаюся, а побач са мною спіць мая мама-нябожыца. На тым месцы ў сапраўднасці спаў мой муж. Я, перапуджаная, вырвалася са сну і гляджу: не, няма мамы, так як заўсёды, спіць мой муж.

У іншую ноч мне снілася, што мой муж памяняў нашу кватэру (яна складаецца з двух пакояў), на іншую — з трох пакояў, ды на вуліцы Вашынгтона. Я, даведаўшыся, засумавала, бо ж нядаўна мы рамонт зрабілі. Але потым падумала, што гэта ж у цэнтры горада, ды тры пакоі, можа будзе лепш.

І падумай, Астроне, праз нейкі час прыехала да мяне сваячка паглядзець, як выглядае наша хата пасля рамонт, і кажа, што ёй прынцілася, быццам мой муж памяняў нашу кватэру на тры пакоі па вуліцы Навагрудскай у Беласто-

ку. Яна прыйшла туды. Глядзіць, сходаў там няма, адразу ўваход з панадворка ў хату. Зайшла яна туды. Кватэра гэта вельмі спадабалася ёй. Невялікія пакоі, але ж тры. Абсталяваная прыгожай мэбляй і вельмі многа кветак-вазонаў, вельмі прыгожых. Проста лубата.

КАЦЯРЫНА

Кацярына! Твае сны не вельмі добрыя. Першы сон намякае на тое, што ты будзеш мець непрыемнасці (мама). Можа, твой муж заглядзіцца на малодшую, бо перамена ж кватэры (у другім сене) абазначае здраду ў каханні. Ну, няхай сабе і ў цэнтры горада, і тры пакоі, а ўсё роўна лепш бы ён кватэры не мяняў. Мо гэта абазначае, што баба будзе больш спрытная, і зад яе будзе больш адметны... Табе ад гэтага, аднак, радасці ніякай.

Паглянь, але ж і сваячцы тваёй падобны сон прысніўся. Можа будзе не абавязкова здрада ў каханні. Можа гэта быць наогул нейкая перамена ў жыцці або на працы. Тое, што сваячцы снілася прыгожай мэбляй ды вазоны, дае надзею на тое, што гэтыя перамены не будуць такія трагічныя.

АСТРОН

ходзяцца паабалал вуліц Баторыя, Ліповай, кс. Верабея і Арміі Краёвай. Тут лёгка можна пакруціць ногі, а то і пляснучы ў лужу, калі толькі пройдзе дождж.

(яц)

Ухабістыя тратуары

У Гайнаўцы задбалі пра элегантныя лавачкі ў парку. Аднак варта яшчэ задбаць пра гарадскія тратуары, хаця б у цэнтры горада. Ухабістыя ходнікі зна-

Атакуюць нават днём

Бяздомныя сабакі зноў заатакавалі цялят. Праблема валацужных чатырохногіх паляўнічых становіцца штораз больш дакучлівай для сялян. Сабакі грызучы цялят на пашы не толькі ноччу, але атакуюць іх ужо нават днём (глядзі здымак) і не рэагуюць на прысутнасць людзей. 23 верасня сабакі каля Орлі загрызлі цяля селяніну з вёскі Міклашы. Пад канец жніўня гэтаму ж селяніну невядомыя злачынцы ўкралі з поля дзве каровы.

Хаця паводле закона „Аб ахове жывёл” праблема бяздомных сабак павінен вырашыць самаўрад, то гмінныя ўлады

не рашыліся яшчэ правесці акцыю па ўлаўліванні здзічэлай жывёлы. Сабакі, якіх па ваколіцы бадзяюцца дзве ватагі, пры дарогах атакуюць ужо нават людзей. Нядаўна жанчына страціла везення на ровары трускалкі, а выратаваў яе менавіта ровар, якім яна абаранілася.

Пацярпеўшыя сяляне думаюць падаваць справу ў суд дзеля атрымання кампенсацыі. Да гэтай пары ахвярамі сабак былі цяляты і ягняты. Ці ўлады зарэагуюць толькі тады, калі здарыцца больш трагічны выпадак?

Міхал МІНЦЭВІЧ

Фота аўтара

Чаромхаўскі „Маркет-Левятан”

5 кастрычніка г.г. фірменная мясная крама „Нітэрвы” перамясцілася з-пад рыначка ў новае памяшканне сучаснай гандлёвай установы „Маркет-Левятан” у Чаромсе.

Кляшчэлеўскія мяснікі купілі будынак даўнейшага рэстарана „Прыгранічная” ў мінулым годзе. На рамонт спатрэбілася каля года часу і 100 тыс. зл. (другія 100 тысяч на абсталяванне). Работы „Нітэрва” праводзіла гаспадарчым спосабам. Толькі спецыялістычнае абсталяванне ацяплення выконвалі работнікі іншых устаноў.

Зараз Чаромха карыстаецца даволі прасторным гандлёвым павільёнам. Тут працуюць спажывецкая, мясная, рыбная, хімічная, касметычная секцыі. Можна тут купіць газеты і часопісы. Чаромхаў-

скі „Маркет-Левятан” працуе штодзень ад 6 да 20 гадзіны, а ў суботу на гадзіну менш. У нядзелю — 8-15. На ўвагу заслугоўвае факт, што цэны ў новай краме „Нітэрвы” намнога ніжэйшыя, чым у апошніх крамах чыгуначнага пасёлка.

Як мне сказаў прадпрымальнік Ежы Залеўскі, крама часта праводзіць прамоцыі, а гэта абазначае продаж тавараў па ніжэйшых цэнах. Кліенты з-за мяжы маюць магчымасць атрымаць зварот падатку ПДВ (Vat), калі на граніцы прад’явіць накладныя.

Новая крама „Нітэрвы” дала працу для пяці беспрацоўных (зараз працуе тут 8 работнікаў). Гандлёвая плошча — 200 квадратных метраў і ёсць магчымасць разбудовы працуючых ужо секцыяў.

Уладзімір СІДАРУК

Яшчэ пра Цанаву

Я здаўна чакаў такога артыкула, як „Цанаву”, што напісаў Яўген Мірановіч. Пра гэтага нягодніка ніхто не пісаў, было ціха. А ён жа трымаў у сваіх крыва-вых лапах усю Беларусь усе 15 гадоў — гэта нямала! За той час загінула мноства нявінных людзей. Мне не давялося пазнаёміцца з ніводнай большай публікацыяй пра Цанаву, бо самым камуністам нялоўка было пісаць нешта дрэннае аб сваім нядаўным любімцы і на дадатак героі Саюза, абвешаным ордэнамі. Усе яны ехалі на адным вазку, бо большавікам і бяспецы былі патрэбныя людзі без душы і сэрца. Без даносчыкаў і лайдакоў ніякі рэжым не зможа існа-

ваць. Сам Сталін быў бы нікім, калі б не меў сваіх верных памочнікаў, а меў іх хоць адбаўляй, і надалей яны існуюць. І калі б Сталін уваскрэс, яны першыя ўпалі б на калені перад ім і з месца кінулі б царкву, да якой цяпер прыліплі. Нядаўна адзін з іх казаў мне: „Шкада, што Сталін не панішчыў усіх цэркваў, касцёлаў і бажніц ды не пастраліў усіх святароў”. А ён цяпер ходзіць у царкву напаказ і напаказ чакае каля варот бацошкі, калі той ходзіць з малітвай. Хочацца яшчэ прыгануць, што падчас нямецкай акупацыі на нейкай сустрэчы Цанаву плонуў у вочы самому І сакратару Кампартыі Беларусі Панамарэнку, каб прынізіць яго годнасць. І штука ўдалася.

Мікалай ПАНФІЛЮК

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.

Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2,
ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.

Internet: <http://www.kurier-poranny.com/niwa>

E-mail: niwa@kurier-poranny.com

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Галоўны рэдактар: Віталь Луба.

Сакратар рэдакцыі: Аляксандр Максімоў.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.

Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран.

Канцэлярыя: Галіна Рамашка.

Камп’ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.

Друкарня: „Orthdruk”, ul. Składowa 9, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na I kwartał 2001 r. upływa 5 grudnia 2000 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na I kwartał 2001 r. wynosi 19,50 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą Europa — 96,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 2,70 zł, a kwartalnie — 35,10 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 3,60 (kwartalnie — 46,80), pocztą lotniczą: Europa — 4,20 (54,60), Ameryka Płn., Afryka — 4,90 (63,70), Ameryka Płd., Środk., Azja — 5,60 (72,80), Australia — 6,30 (81,90). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Białystok, 11101154-207917-2700-1-65.

Ніўка

Галерэя „Ніўкі”

«Еўрасаюз, як ты мне мілы...»

Фота Уладзіміра СІДАРУКА

„Даўціны”

Андрэя Гаўрылюка

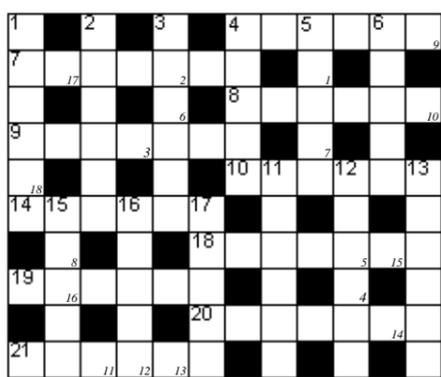
— Куды бяжыш, Мірка?
— На выстаўку.
— А хто ж там за хоча цябе аглядаць?
***

— Якія прыгожыя ў цябе зубы! Ці гэ-та твае?
— Безумоўна. Заплаціла я за іх сваімі грашыма.
***

— Цудоўна нагадваеш сваю бабулю...
— Як ты гэта пазнала? Ведала маю бабулю?
— Не, але ведаю, як выглядае пажылая жанчына.
***

— Ой, як ты праз пяць гадоў пастарэла!..
— Ды і я цябе пазнала толькі па тваёй колішняй сукенцы.
***
— Верачка, як я ўдзячна Колю! Памог мне забыць Андрэя...

Крыжаванка

Гарызантальна: 4. аўтар „Самасея”, 7. спецыяліст па пухлінах, 8. на ёй воўна, 9. замарынаваныя прадукты, 10. прылада, 14. дэталі механізма, якая закрывае і адкрывае праход пары, вадзе, 18. Педра, іспанскі пісьменнік (1833-91), 19. працаўнік суда, 20. Хуан, гватэмальскі палітык (1904-90), 21. выспа між Карскім і Баранцавым марамі.

Вертыкальна: 1. жыхар Элісты, 2. нараканне, 3. кампазітар оперы „Іван Су-

— А кім быў той Андрэй?
— Ён дапамог мне забыць Васю.
***

— Ці твой муж надта змяніўся за апошнія гады?
— Ой, так. Калісь заўсёды гаварыў, што дзеецца ў яго сэрцы, а сёння гаворыць усё пра свае ныркі.
***

Жонка да мужа:
— Даражэнькі, на дзень твайго нараджэння купіла я табе падарунак-неспадзяванку.
— Пакажы.
— Пачакай, зараз яе на сябе надзену.
***

У кавярні два мужчыны прыглядаюцца прыгожым бландзінкам:
— Падыхнем? — пытае адзін аднаго.
— Яшчэ не цяпер.
— Чаму?
— Пачакай, хай перш заплацяць рахунак.
***

Лекар абследае Андрэя і пытае:
— П'яце?
— А што прапануецца?

санін”, 4. сакавіты плод, 5. напр. „Іван Сусанін”, 6. часцінка палаючага рэчыва, 11. раман Франца Кафкі, 12. загадчык універсітэта, 13. міфалагічны сімвал мучэння, 15. дробныя пласцінкі, якімі пакрыта цела рыб, 16. маёмасць маладой, 17. паэма Максіма Танка.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары пазначаныя курсівам. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграныя кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 38 нумара Гарызантальна: бочка, авансэна, казка, тукан, сак, нажніцы, аваспёск, кат, цечка, магма, аўдыторыя, насос.

Вертыкальна: ачыстка, брага, адэпт, адзіночка, анкалогія, кварц, носка, сык, кут, альтыст, Алдан, Маркс.

Рашэнне: **Анатоль Сыс.**
Кніжныя ўзнагароды высылаем **Вользе Дзяміянавічу з Варшавы і Лукашу Пацэвічу з Беластока.**

Абаронца чужых яек

Хаджу я па базары, прыглядаюся. Часам куплю; таргавацца не ўмею — калі трэба, дык даю столькі, колькі „назваваюць”. Некаторыя гандляры дзівацца: вы першы, які заплаціў так, каб мне заробак хоць трыццаць грошаў быў на тавары, які я валок аж з-за Урала... Але найчасцей мяне Агата пасылае па сялянскі тавар. Пераканалася, што масла прыношу свежае, яйкі смуглыя ды вялікія, сыр тлусты, смятану густую, ды не запраўленую мукой... Неяк так удаецца. Можна таму, што да такіх прадаўцоў падыходжу, што харошы тавар маюць? Або не хочучь абдурваць маёй сівай галавы? Бо Агату падмануць лёгка. Яна — выдатны прыклад уздзеяння рэкламы. Калі штосьці хваляць, і то чым больш нахабна, тым ёй здаецца, што тое — найлепшае на свеце. Сам я ў гэтым пераканаўся, бо выбрала яна мяне якраз, а я ў час маладосці ўмеў на дзяўчат уздейнічаць перш за ўсё толькі вербальна. Нават свае недахопы так падпрыгожыў, што здаліся Агаце не заганамі, а мілым прыдаткам. *Відзялы галы, цю бралы!* — такой фразай перакідаем з маёй жонкай час ад часу, зусім без зласлівасці... Такія яйкі — то, бачыце, у руку можна ўзяць, колер убачыць — ці яны бледныя, ці румяныя (але, праўдзё, хоць кажуць знаўцы, што ад куркі чырвоная яечка смуглае, дык і жаўток там будзе смачны, цёмны, здаровы, каларыйны, то не заўсёды так яно і ёсць), уважыць у далоні, ускалануць — па гуку пазнаць, ці не баўтун яно папсаваны, ці не заседжанае... З кабетай, увогуле, чалавекам, рознае можа быць. Пакажацца скарбам з характару, ходзячай красой, бо стараецца чмут пусціць у вочы, а пабярэцца — і ўся дурасць вылезе наверх. Замест акуртанай прыгажуні маеш няхлою, якая без макіяжа да сябе непадобная. Хацеў захапіць, вадзіў па рэстаранах, дык хадзі туды зноў, бо

твая новая палова нават гарбату не заварыць. Не, я не пра Агату, і, думаю, Агата так пра мяне, здаецца, не скажа, але наглядзеўся і наслухаўся за ўсё жыццё ў сваіх знаёмых, сяброў. Мо, калі б мяне яны былі паслухалі...

Ну, вернемся да яек. Пайшоў я ў мінулую сераду на базар. Купіў, што трэба, швэндаюся так без патрэбы, па людзях паглядаю. І за кішэнь трымаюся. Мала там грошай засталася ў кашальку, але ўсё ж, кашалёчак памятна, з балгарскае скуркі, мяккенькі, добра ў далоні ляжыць — у яго грошы прыемна пакласці, нават пятак, і выдаваць неяк зручна і без болю. Мае ён перагародкі тры, акуратныя, дапасаваныя. Старэнькі, але фэйны, зусім як і я сам. Ад ужывання мякчэйшы стаў. Ды што я пра кашалёк свой! Бачу, злодзей дзядзьку ў шэрым панашаным касцюме, што таксама яйкі купіў (ён — у адмысловых пластмасавых чамаданчыках, мне кабетка паклала яйкі, кожнае загорнутае ў шматок газеты, у палатняную торбу з адной ручкай) намерваецца абакрасці. А за ім калег грамадка, што сііск ужо штучны робяць наўкол таго старэчы, адзін аднаму падміргваюць, што, маўляў, з гэтым удасца. А дзед кльпае як не па гэтым свеце, у пінжаку кішэнь адстае... „Пан у шэрым касцюме, пачакайце! — я падбег да яго. — Вас абакрасці хочучь! Лепш хавайце кашалёк!”

Зладзюгаў як ветрам змяло. Дзядуля падзякаваў мне, схаваў кашалёк за пазуху і пайшоў да аўтобуса. А я загнуў яшчэ ў адну крамку, успомніўшы, што Агата загадала купіць сланечнікавы алей.

Падбеглі да мяне ўсе пяціра. „Будзеш ты пільнаваць чужыя яйкі!” — гукнуў той галоўны. І ўрэзаў нагой у маю торбачку. І ўсе астатнія прылажыліся. Так, прошапанства, страціў я ўсе свае яйкі.

Вандал АРЛЯНСКІ

Рок-гіт-парад РАДЫЁ РАЦЫЯ

У эфіры рок-гіт-парад гучыць кожную другую суботу а гадзіне 18.00 на хвалях Радыё Рацыя 105.5 FM. Усіх, хто цікавіцца беларускай рок-музыкай прыняць удзел у плебісцыце запрашае вядучы — Лукаш Сцепанюк. Свае прапановы можаце дасылаць па пошце (*Radio Racja, ul. Ciepla 1/7, 15-472 Białystok*) або па электроннай пошце (*radio.racja@poczta.wp.pl* або *stepb@poczta.wp.pl*). Для ўдзельнікаў узнагароды — магнітафонныя плёнкі з беларускай рок-музыкай.

Паясненні да спіска: першая лічба — месца, якое песня заняла ў актуальным выпуску рок-гіт-параду; другая лічба — месца, якое песня заняла ў папярэднім выпуску (два тыдні таму); трэцяя лічба — інфармацыя, колькі песня набрала ачкоў у плебісцыце.

20 выпуск, 21.10.2000 г.

1	6	112	Кардон, „Айчына”
2	3	108	Лешчу, „Новае стагоддзе”
3	19	103	Р.Ф. Брага, „Я бачу цябе”
4	1	94	Р.Ф. Брага, „Не гавары”
5	—	83	Р.Ф. Брага, „Паўночны блюз”
6	4	76	Ріма, „Прывык”
7	2	66	Н.Р.М., „Паветраны шар”
8	5	63	Крыві, „Царкоўка”
9	7	59	Ріма, „Дакуль мы будзем”
10	13	56	Зніч, „Вол бушуе”
11	15	47	Н.Р.М., „Катуй-ратуй”
12	11	45	Н.Р.М., „Простыя словы”
13	8	42	Р.Ф. Брага, „Рэчанька”
14	10	41	Пастскрыптур, „Сонейка”
15	—	39	Зэт, „Славяне”
16	—	38	Сонца Мао, „Твой шлях”
17	20	37	Гоман, „Беларусачка”
18	—	36	Р.Ф. Брага, „Сляпы”
19	16	35	Нарру Фасе, „Сэнс”
20	—	24	Р.Ф. Брага, „Я чакаю”

Як галасавець: песні, якая вам найбольш падабаецца прызнайце 10 балаў, 2 песні — 9 балаў, 3 — 8, 4 — 7, і г.д. аж да 10 песні, якой дайце 1 бал.